

Микеланджело Буонароти

ЛИРИКА

Народна култура

МИКЕЛАНДЖЕЛО БУОНАРОТИ ЛИРИКА

Превод: Драгомир Петров

chitanka.info

ДРАГОМИР ПЕТРОВ

ПОЕЗИЯТА НА МИКЕЛАНДЖЕЛО

БУОНАРОТИ

Не твърде обичайна е историята на поетичното наследство, което Микеланджело Буонароти ни оставя. Поддавайки се на същия властен подтик, който го люлее между скулптурата и живописата, още като младеж той дава словесен израз на своите мисли и видения, на поривистите порои, които поят или рушат духа му, покривайки писма, рисунки и случайни листове с незавършени стихотворения, странни хрумвания, откъси и наброски. Но разяждан от вечно недоволство, отчаян от несъответствието между внушителните си замисли и осъщественото, Микеланджело не отдава особено значение на своите стихове. Наистина Луиджи дел Ричо и Донато Джаноти го скланят да ги подреди и публикува, но смъртта на първия, а след това и на Витория Колона му дават като че ли само търсения повод да отложи и никога вече да не изпълни това начинание. Едва 60 г. след смъртта му, в 1623 г., синът на неговия племенник (известен в литературата под прозвището Микеланджело — младият) събира и публикува литературното наследство на своя велик едноименник и дядо. Но плащайки дан на господстващия литературен вкус и на своята собствена посредственост, той ги подлага на безмилостна редакция, променяйки думи, изрази и обръщения, завършвайки самоволно незавършените стихотворения и налагайки върху цялото печата на една благонравна и салонна огладеност, която за дълго време фалшифицира представата за поета Микеланджело и става причина за известно неразбиране и известна несправедливост, дори от страна на Уго Фосколо, в едно от най-интересните иначе съчинения, посветени на лириката му. Едва в 1863 г. Гуасти издава във Флоренция първото критическо издание на неговата поезия, като възстановява оригиналния текст, а след него в 1897 г. и немският филолог Фрай, чието издание се смята до днес за основно.

Ако едно условно деление поставя в първия и най-просторен дял на Микеланджеловите литературни творби любовните стихотворения, това вече прави достатъчно ясна връзката на поета с предшестващите три века на италианската култура, чийто пример остава жизнен и заразителен. Петрарка е все още оня жрец на словото, който държи в сладостен плен всички стихотворци в Италия и Европа. Умението да се изказваш в стих съзвучно и елегантно, както правеше той, е въпрос на достойнство за всеки издигнат дух. Сладостната чувственост на неговия образен свят, спокоен и ясен, гъвкавата му мекота и пластичност са непостижим пример за подражание. И Микеланджело също се оставя на удоволствието на литературната игра, която води понякога със заблуждаваща лекота и изящество. Платонизмът, който намира своята втора родина в Италия, възроден и присаден върху идеите на християнството, има още по-голямо значение за неговата поезия. Приятели и учители на ранната му младост, която той прекарва в двора на Медичите, са Марсилио Фичино и Пико дела Мирандола, основателите на „платоническата академия“. И ако в условното деление на литературното му наследство обособим в една втора група стихотворенията, посветени на абсолютната красота, ясно ще стане значението на неоплатонизма като концептивен хранител на неговата поетика. А в нея най-напред ще попаднат сонетите, посветени на Томазо деи Кавалиери, явил се на поета като пример на съвършената хармония, чрез която платоническата идея се осъществява в чувствените видимости.

Трудно и дори невъзможно е да разграничим точно тези два кръга, ако се уповаваме само на тематичния признак — до такава степен те се преливат взаимно и се проникват един в друг, защото Любовта като израз на духовното съвършенство и красотата има дълга история в италианската поезия и в тази история имената на Данте и Петрарка са само два особено съществени върха. Но ако използваме обратно резултатите на някои изследвания, които търсят в поезията на Микеланджело липсващите другаде свидетелства за естетическите му и философски възгледи и чрез нея дообясняват фигуралния му свят^[1], ще констатираме, че творбите от първия и до известна степен от втория кръг изразяват дълбока вяра в хубостта на телесния свят, в тях християнският идеал съжителствува хармонично с езическия култ към красотата и както в „Пиетата“ от „Свети Петър“, така и във фреските

от тавана на Сикстинската капела, платоническата подплата (може би още близка до вижданията на Петрарка) е чужда на носталгичния мистицизъм, който Фичино внася в италианския неоплатонизъм. Това е все още един свят, тясно свързан с изкуството на Високото Възраждане, плод на хармоничното съществуване и осъществяване на личността в обществото, на едно чувство за принадлежност, което внушават центрове като Флоренция и като Рим.

Някъде след първите сонети, посветени на Томазо Кавалиери, обаче настана осезателен прелом. След походите на Франсоа I (1526–1530) и разграбването на Рим от немско — испанските войски на Карл V (1527) италианските градове все повече губят своята свобода и досегашно значение, надеждата на редица хуманисти за една умерена реформа на католицизма и за компромис с лютеранството рухvat. Контрареформацията се надига, а цялата обществена основа на Възраждането и на неговата култура изведнъж се оказва пометена. Духът на поета е смутен. В него все по-дълбоко прониква отровата на съзнанието за тленността на телесната хубост, за нейната измамност и все по-упорито той търси оптимистична алтернатива на това съзнание в утвърждаването на духовната красота като нещо вечно и божествено. „Само ако душата съществува самостоятелно, неуязвима за всемирното умиране на нещата, само тогава животът би имал някакъв смисъл... защото, ако и тя е смъртна, човек би бил най-нещастното същество на света^[2].“ Тази изходна точка за мисълта на Фичино все по-дълбоко пропива Микеланджеловите стихове, цялостното му битие на творец. Неоплатонизмът му вече носи метафизичната жажда на флорентинската „академия“. Във фреските на „Страшният съд“, които той рисува от 1537 до 1541 г., оживяват тежки и некрасиви тела, пречупващи своя волеви устрем в едно трагично начало, което еднакво отсъствуваше при „Давид“ и в сибилите от свода на капелата. Живеещ в един свят, който се оказва все по-различен от неговия, все по-чужд и враждебен, в поезията на Микеланджело все по-сгъстено зазвучават драматични и трагични интонации, в нея все по-дълбоко прониква чувството за загубената хармония, все по-определено тя се явява плод на необходимостта да се компенсира с едно усилие в областта на духовното, онуй съзвучно съществуване със света, което му е отнето безвъзвратно. Но по силата на един жесток парадокс, за поезията му, тази поредица от невъзвратими събития, цялата трагедия на личността,

откъсната от жизнените си устои, се оказва в известен смисъл благоприятна.

Изследвайки двата тематични кръга, за които стана дума, от гледната точка на една поетика, ние не можем да не установим колко бързо самооблъщението от благопристойната литературна забава се изчерпва и колко неизбежно следването на неоплатоническата философска схема отвежда поета в неговия собствен, суров и напрегнат свят от образи и представи. Достигнал средата на мадригала или второто четиристишие на сонета, той с досада захвърля добросъвестно усвоените маниери на елегантен петраркист, за да ни смути с недодялания си стих, с грубия и могъщ израз на болката, разкъсала нежната мъгла на сълзите, за да застине в ръбато изваяни форми или да ни опърли с пламъците на една страст, на едно страдание и на една чувственост, които не познават недоизказаността на риданието и полусенките. Така подир съзерцателните сонети, в които любимият приятел или любимата жена са нарисувани като пример на земно съвършенство, чрез което бог разкрива своето присъствие сред смъртните, следват стихове, които търсят скритата красота в мраморния блок сякаш в хранилище на някаква свята тайна, за да я утвърдят като първопричина на съществуването и за да потърсят в неочаквани и силни образи нейния произход не в сетивата, а в бога.

*Художникът не е родил идея,
която в мрамор да не е стаена*

или:

*За вярна мярка в моето призвание
денят рожден ми даде красотата,*

за да заключи:

*А всеки чук от чук се изковава,
у който вечна светлина е скрита.*

Така платоническото мислене бива изпълнено от едно лично битие с каменно — триизмерен свят на труд и безсъние, сред чиито исполински ковачници и духала се разпукват скали, замахват чукове и се впиват длета, в които потта на телесното напрежение се слива с незарастващата рана на духовната неудовлетвореност, за която до края на дългия си живот Микеланджело все по-драматично ще търси лек. Осъзнал своето призвание на каменоделец, оттук нататък той все по-трудно ще се връща към добрия тон на всепризнатите литературни образци. Презрял послушната гъвкавост на изваяните вече езикови похвати, той все повече ще предпочита грубата стихия на суровата и неподатлива реч, ще се бори с нейната вещественост и ще я преодолява като камъка, защото само в нея може да открие плът за странните си видения. Меките пътища на готовите изразни формули просто не са му интересни.

Трудно е да възстановим докрай хронологията на отделните стихотворения и фрагменти, които поетът ни оставя, въпреки усилията и успехите на изследователите. Тази задача, която в края на краищата цели пълното прочитане смисъла на всеки стих и свързването му с определени биографични поводи, тъй както обикновено се постъпва с творчеството на класиците, бива затруднена от самия начин, по който той е пристъпвал към перото, и в последна сметка става безсмислена. Сякаш за да опровергае баснята за тяхната безусловна „яснота“, Микеланджело оставя върху ръкописите си само пунктира на своите душевни състояния, несвързаните следи от никога неспиращото търсене на нужния му духовен бряг, несглобените отломки на духовната си биография. Сякаш непрестанно и напразно той се стреми да изрази неизразимото, да докосне изплъзващото се, отвъдното.

Това накара някои критици между двете войни, за да покажат сякаш колко свое всяка епоха (или може би именно тяхната) може да открие у него, да говорят за Микеланджеловия „херметизъм“, за „дълбокия песимизъм“, в който се заключава „неговата съвременност“. Като че ли екзистенциалната криза на модерния европейец, изчерпал духовните възможности на буржоазния хуманизъм, затъващ все по-

дълбоко в своята самота и отчуждение, в страха пред неизвестното утре, едновременно със създаването на новите школи и поетики, неочаквано видя в титана на „чинквечентото“ свой духовен предшественик. И това никак не беше случайно. Но тук трябва да изтъкнем, че колкото и упорито да ни се изплъзват биографичните поводи и хронологическата последователност на някои негови творби, колкото и несвързано наглед те да възсъздават неговото духовно развитие, в края на краищата то ясно очертава своята логична и завършена параболоа.

Третият тематичен кръг, който условно бихме могли да разграничим в поезията на Микеланджело, обхваща стихотворенията, посветени на страданието и вярата. Наистина, както мислителите неоплатоници изпълниха наследството на древния си учител с християнско съдържание, така и Буонароти тръгна от езическия идеал за чистата форма, за да я разтвори в християнското схващане за абсолютната красота, дарена от Бог на душата и въплътена с длето или четка от художника за негова прослава. От друга страна, почти всичко, излязло изпод перото му и посветено на любовта или красотата, беше вече обгорено от пламъка на страданието, на стремежа към непостижимото. И все пак, въпреки че определени тръпки в неговото усещане за смъртта се коренят навярно във въздействието от проповедите на Савонарола, които той слуша във Флоренция почти едновременно с уроците на платониците, очевидно е, че значително по-късно, макар и не изведнъж, мисълта за смъртта започва да го завладява. Статуите на Денят и Нощта, които към шестдесетата си годишнина той вае за гробницата на Медичите, имат своите не по-малко изразителни, макар и не така широко известни съответствия в неговата поезия. Вечният ритъм на живота и смъртта, на борбата и покоя, бива възприет от поета първоначално като примамно обещание за почивка след толкова борби и страдания. Но тази мисъл не може да успокои за дълго неспокойния дух на Буонароти, който все по-настойчиво, с все по-савонаролианска страст започва да се тревожи за безсмъртието на душата си след това така мрачно прозрение:

*Роденият към смърт отива;
в бега на слънцето и дните*

твар земна не остава жива.

Дори неоплатоническата метафизика не е в състояние вече да му даде нужните за едно съществуване устои. Красотата на материята, която и при най-драматичните му творби от десетилетието на „Страшният съд“ продължаваше да бъде възплъщение на божественото сред хората, сега бива отхвърлена и намразена. За дълбочината на отчаянието му особено красноречиво говори едно четиристишие, подминавано обикновено, в което неочаквано го поваля прозрението, че дори славата на божествената Витория, която преди и след смъртта си го беше вдъхновила за най-дълбоките стихотворения, посветени на абсолютната красота, надживяваща всичко тленно, също ще заглъхне, обречена на забравя. Човек трябва да познава епохата с нейния дух и философия, за да разбере докрай каква дълбока покруса, колко болезнено съзнание за преходността трябва да изпълни един дълбоко вярващ дух, за да се усъмни той в трайната слава на тази, която десетилетия наред беше за него инкарнация на вечната светлина в света на хората. Гордото творческо съзнание за нетленността на сътвореното от ръката му, за която той смяташе, че бива движена от бога, също е изчезнало без следа — нещо повече, той се отрича от цялото си дело като от една опасна и тъжна заблуда.

Могат ли да ни изненадат след това така горещите, искрени и изстрадани молитви?

*От тялото досадно разтоварен,
беглец от този свят и битието,
като отломък свърнах през морето
от буря зла в покоя лъчезарен.*

Или:

*От дни натегнал, с грехове преситен,
закоравял с природа саможива,
към двойна смърт се пътят ми извива,*

но за отровата съм любопитен.

Този късен епилог, с който близо деветдесетгодишният старик завършва титаничното си дело на скулптора, художника, архитекта и не на последно място поета Буонароти, представлява може би най-проникновената глава на поетичния му цикъл. Тук външната експресия и веществеността на образите, огромното волево напрежение, изпълващо досегашните му творби, се успокоява и смирява (доколкото един Микеланджело може да бъде смирен), за да потърси излаз в просторните равнини на духовната вгълбеност. Само от време на време, някъде в подземията на уталожените страсти, продължава като неугаснал вулкан да боботи презрението и злъчта му към този век, разорен от войни, нашествия и вероломни убийства, видял възхода на тираните и потъпкването на републиканските институции, заедно със стенанията за отминалото време на платоническата академия и на флорентинската демокрация и с все по-високо надигащия се страх пред бъдещето.

*Смъртта си знам — не знам часа си сетен:
нетраен е животът на земята:
той радва усетите, но душата
ме моли да не бъда дълголетен.*

*Светът е сляп; позорът безпросветен
потъпква тук на доблестта делата.
Помръкват смелостта и светлината:
пред истината фалш е предпочетен.*

Все по-далече глъхнат отзвучите от предишните два века, за да изплува една друга духовна същност, която винаги е била особено близка на Микеланджело — духът на Алигиери.

*Отгоре слязъл с тленното си тяло
в чистилище и в преизподня строга,*

*той жив се върна, за да гледа Бога
и да ни освети света изцяло...*

С този сравнително ранен сонет, писан заедно с първите стихотворения, посветени на Витория Колона, Буонароти не само възкресява образа на единствения равностоеен нему, който Италия е родила, но разкрива и една показателна носталгия към статичния, завършен и здраво изграден свят на средновековния човек, към точно прокараните координати на неговия дух, така противоположен на собствения му свят с взаимно връхлитащи се страсти, с исторически катаклизми, в които той участва и които наблюдава. Защото, ако се говори за Микеланджело като дух, противопоставящ се на своето време, това може да стане предимно в смисъла, в който му се противопоставя и Савонарола.

Какво странно затваряне на кръга! Възраждането, преоткрило и обожествило човека върху земята, навлизайки все по-дълбоко в живота на просветените градове и дворци с епикурейския си скептицизъм и езическия си култ към телесната красота и наслада, се издигна като тяло, чийто център на тежестта ще пресече с отвеса си точката на неустойчивото равновесие, но няма да се задържи върху нея и отново стремително ще се наклони, за да падне върху другата страна на равнината, откъдето беше тръгнало. Изоставяйки постепенно едно мировъзрение, което дири философска алтернатива пред небитието във взаимната обвързаност и взаимната продължителност на човешките усилия, въпреки блестящите усилия на неоплатониците, хуманизмът не можа да намери еквивалент на загубеното чувство за принадлежност на личността и завърши с „екзистенциалната криза“ на „чинквечентото“.

В никой случай не трябва обаче да свързваме Микеланджело с идеите на Контрареформацията, колкото и съблазнителни да са пластическите паралели между неговите творби и зараждащия се барок. Пищно, суетно и кухо, изкуството на следващия век се опитва да излъже само себе си, да прикрие духовната нищета на столетието си, да завре глава под собственото си крило. Защото колелото не може да се върне назад и Средновековието, като всяка добра или лоша епоха, не може да бъде реставрирано. И стремейки се да приспи съзнанието

за всичко онова, в което се състоеше драмата и съдържанието на Микеланджеловото изкуство, то само се лишава от смисъл. В нито един период на живота си, дори когато изпълнява най-големите художествени и строителни поръчки на епохата, Буонароти не се превръща в човек на папството, а докрай остава негов опонент. И в Рим той е флорентинец. Дори в най-горещите му молитви към бога под горкото му смирение прозира несмиримата гордост на човека, дошъл на този свят, за да остави „една следа от себе си“. В покорството, с което той разговаря със светия отец или със създателя, лесно можем да доловим гневно скърцане със зъби или едва овладяното предизвикателство на онзи, който не е свикнал да отстъпва, а да постига своето. Личността, родена веднаж от Възраждането, може да страда и да се самобичува, но не и щастливо да се слее със сиянието на първотвореца, както умееше Франциск Асизки. Затова Буонароти не е пророк на Контрареформацията, а човек на Възраждането, болезнено почувствувал края на няколко вековното му блестящо развитие, което той увенча с делото си, както куполът на „Свети Петър“ усилията на няколко поколения строители.

[1] Anthony Blunt — „La Ihéorie des arts en Italie“. — Б.а. ↑

[2] Eugenio Garin — „Storia della filosofia italiana“. — Б.а. ↑

ДАВИД СЪС ПРАШКА...^[1]

*Давид със прашка
аз със лък.
Микеланьоло.
Високата колона рухна.*

^[1] Този фрагмент е запазен върху една Микеланджелова рисунка на Давид, която се съхранява в Лувъра. Писан е вероятно към 1502 г. Смисълът му е доста неясен, освен ако под „лък“ не трябва да се разбира мощта на гения, който се сражава с времето, както Давид с гиганта Голиат. — Б.пр. ↑

АКО Е ВЯРНА МЪДРОСТТА СТАРИННА...

[1]

*Ако е вярна мъдростта старинна,
синьор, тоз, който може, той не иска
ти хвана вяра на лъжата низка
и награди измамници мнозина.*

*Слуга ти верен бях — като малцина:
лъча на слънцето аз бях, ти — диска,
но времето ми ти без жал разплиска
и ме разлюби след труда мърцина.*

*Надявах се чрез твоето величие
да се въздигна. Мечът беше силен,
а не далечен глас на ехо глухо.*

*Ала небето гледа с безразличие
на добродетелта, щом плод обилен
ми обещава от дървото сухо.*

[1] В този сонет поетът дава израз на огорчението, причинено му от папа Юлий II (дела Ровере), който оставил невъзнаграден огромния му труд, поддавайки се на различни клевети и сплетни. Според един от големите изследователи на Микеланджело — Гуасти, сонетът е писан през 1506 г., веднага след пътуването на поета до Карара, където той ходил, за да достави необходимите за гробницата на папата мрамори. — Б.пр. ↑

АКО И ПОГЛЕДА НЕ ИЗПОВЯДА...^[1]

*Ако и погледа не изповяда
сърцето ми, аз нямам знак по-явен
за огъня. Така че той е равен,
синьоре, на молитва за пощада.*

*Духа ти вижда може би с наслада
(дали да вярвам?) пламък неподправен
в гръдта и в милостта си, незабавен,
с добро ще ме обсипе и с отрада.*

*О, ден щастлив, ако това се случи!
Ще спрат във миг и времето, и дните,
и слънцето във дирята си стара,*

*че без да заслужава, ще получи
прегръдката завинаги, с разкрити
ръце, желан и нежен, господаря.*

^[1] Този сонет, който издава влиянието на Петрарка, се намира в различни редакции сред ръкописите на Микеланджело и изразява чувството на приятелска обич към Томазо деи Кавалиери. — Б.пр. ↑

ТОЗ, КОЙТО ЧАСТ ПО ЧАСТ СВЕТА СЪЗДАДЕ...^[1]

*Тоз, който част по част света създаде,
избра от цялото частта чудесна^[2],
за да покаже тук мощта небесна,
тъй както своето майсторство ни даде.*

^[1] Четиристишието представлява навярно начало на сонет, чиито стилистични източници са стилновизмът и петраркизмът. — Б.пр. ↑

^[2] Става въпрос вероятно за любима жена, чието име не знаем. Има обаче и критици, които смятат, че тези слова се отнасят към природата или към което и да е произведение на изкуството. — Б.пр. ↑

КЪМ ТЕБЕ КОЙ НАСИЛА МЕ ПОНАСЯ...^[1]

*Към тебе кой насила ме понася
свободен уж, а с крачки оковани?
Щом без въже във примка ме опаса,
щом ме достигаш без ръце и длани,
от образа ти кой ли ще ме брани?*

^[1] В този мадригал особено хубаво е началото, напомнящо известни образци на древната гръцка и римска поезия, която Микеланджело познавал. — Б.пр. ↑

КАКВА НАСЛАДА СЕ ТАИ В ЦВЕТЯТА...^[1]

*Каква наслада се таи в цветята,
върху косите златни натъкмени,
щом цвят през цвят надничат устремени,
целувайки един през друг главата.*

*Доволна е и дрехата богата:
пристяга тя гърдите възделени,
отпуска ги; в страните кадифени
погалва се и витата позлата.*

*Но най-щастлива е връвта, която —
златотъкана, с везана пролука,
гръдта ѝ стяга и прегръща здраво;*

*и поясът, обхванал кръговрата
на кръста, рекъл: ще притискам тука.
Де за ръцете ми такова право!*

^[1] Както съобщава Гуасти, този сонет е написан на гърба на едно писмо от „Буонарото Симони от Флоренция до Микеланджело ди Лодовико ди Буонарото, флорентински скулптор в Болоня“ с дата 24 декември 1507 г., именно по това време Микеланджело се намирал в Болоня, където изливал статуята на папа Юлий. Сонетът е вдъхновен от любовта на поета към непозната болончанка. Тази едновременно чиста и чувствена любов е въплътена в образи, характерни за живописиста на „чинквеченто“-то. — Б.пр. ↑

ЗА УДАРА НА КОПИЕ НАДМЕННО...^[1]

*За удара на копие надменно
лека е да ти прободат сърцето —
така след господаря ми^[2], там, гдето
е расло зло, расте добро нетленно.*

*След удара му смъртен, драгоценно,
посланието следва го, което
мълви: люби, изгаряй; за небето
криле в смъртта ще наидеш непременно.*

*Аз онзи съм, що в дните ти младежки
на погледа ти дадох красотата,
която от земята ни отвеща.*

^[1] Този незавършен сонет е написан с червен молив върху лист, на чийто гръб се намира рисунка на голо мъжко тяло. Не е известна вдъхновителката на идеалната любов, която той възпява. — Б.пр. ↑

^[2] Господарят ми — Амур или Любовта, с главна буква. — Б.пр.

ДЕНЯТ С НОЩТА ГОВОРИ И НАРЕЖДА...

[1]

*Денят с Нощта^[2] говори и нарежда:
— До смърт доведохме със бързия ни бяг
херцога Джулиано;
и справедливо е да иска мъст, тъй
както прави.
Мъстта е в туй,
че имайки го мъртъв тука,
той мъртъв светлината ни отне и със
затворени очи притисна
и нашите, които вече не блестят
из този свят.
Какво ли с нас би сторил, ако беше жив?*

[1] „Не може да се каже дали това е ритмична проза, писана само като такава, или първа наброска, която впоследствие трябвало да бъде версифицирана: налице е обаче творба, която разкрива особена близост с нашата съвременна чувствителност. Тази проза притежава напрегнат и мощен ритъм, тържествено и спокойно развитие, което прави още по-трагичен диалога между живота и смъртта. Четейки го, спонтанно си спомняме за Есхил, като свободният ритъм на словото същевременно остава странно съвременен.“ (Пиколи) Предполага се, че откъсът, за който става дума, е писан след ноември 1523 г., не много след избирането на папа Климент VII, който поискал от Микеланджело да ускори работите по гробовете на Медичите, започнати в 1521 г. — Б.пр. ↑

[2] Диалогът се води между „Денят“ и „Нощта“ — двете статуи, които украсяват гроба на Джулиано Медичи. — Б.пр. ↑

ТЪЙ КАКТО НЯМА ХУБОСТ ПО- ИСКРЯЩА...^[1]

*Тъй както няма хубост по-искряща,
така и болка по-дълбока няма
от туй да я загубят слух и поглед.*

^[1] Фрагментът е запазен в долния край на един лист заедно с друго незавършено стихотворение. Издава влиянието на Петрарка. — Б.пр. ↑

ТЪЙ СЛАВАТА НАД ГРОБНИЦИТЕ ЛЯГА...

[1]

*Тъй славата над гробниците ляга;
не ги предхожда, нито пък ги следва —
че мъртвците вече са бездейни.*

[1] И тази терцина се отнася към гробниците на Медичите. Тя не е много ясна и метрично е доста свободна в оригинала. Би могла да се тълкува така: „Славата на Джулиано (херцог на Немур) и на Лоренцо (херцог на Урбино) ме кара да извая в легнало положение четирите алегорични фигури на Деня, Нощта, Здрача и Утрото върху техните гробове (епитафии), тъй като тази слава е неподвижна и тъй като двамата херцоzi са умрели (неподвижни).“ — Б.пр. ↑

ГОРИ, ОБВЪРЗВА ЗДРАВО, НО Е СЛАДКА...

[1]

Гори, обвързва здраво, но е сладка.

[1] Този самотен стих е запазен на същия лист, чрез който е достигнал до нас и текстът на сонет „Каква наслада се таи в цветята“.
— Б.пр. ↑

ЛИЦЕТО ТИ, СИНЬОРЕ, ОТКРОЯВА...^[1]

*Лицето ти, синьоре, откроява
невиждани от никого неща —
душа обременена от плътта
да се въздигне до небесна слава.*

*Ако със своите чувства обличава
и друго, от глупост зла сганта,
това не обезсилва Любовта,
ни честното желание вгорчава.*

*Че с този извор милостив, отгдето
ний идем, всяка хубост разговаря;
мъдрецът там засища своята жажда.*

*Друг плод или пък опит от небето
земята няма; който люби с вяра,
към Бог възлиза и смъртта услажда.*

^[1] Ясно издавайки влиянието на Петрарка, сонетът е посветен на Томазо деи Кавалиери. Един от познавачите на Микеланджело, Пиколи, пише за него следното: „Поетът, откривайки върху лицето на приятеля печата на висок и неизразим духовен опит, възпява извисяването, което прави човека по-висш от самия себе си. Това е едно от най-завършените му, ясни и дълбоки стихотворения.“ — Б.пр.

↑

АКО ПОПАДНЕ НЯКОГА ДЪРВОТО...^[1]

*Ако попадне някога дървото,
изтръгнато от земната си влага,
под пек изгарящ или слаб, веднага
изсъхва и запалва се, горкото.*

*Сърцето тъй, отнето, от когото
обсебва всичко, пие скръб недрага
и в огън стене, ала вън от прага
на своя дом ще понесе ли злото?*

^[1] Октавата представлява реконструкция на незавършени стихове, направена от Фрай. В този си вид тя съдържа много от белезите на типичния за поета стил с неговите силни и оригинални страни. — Б.пр. [↑]

ОТ ПОГЛЕДА НА МОЙТА РАДОСТ ЗРАКА...

[1]

*От погледа на мойта радост зрака
с такава ярка светлина полита,
че и да зажумя, гръдта ми реже.
И куца Любовта, понеже
под тежест тъй неравна е превита:
излъчва светлина, а вижда мрака.*

[1] Това е мадригал, претоварен с алегоризъм, известен в античната поезия, у стилновистите и у Петрарка. — Б.пр. ↑

ОТ ПРЕЛЕСТТА НЕТРАЙНА И СМИРЕНА...

[1]

*От прелестта нетрайна и смирена,
от извор милостив избликва болка...*

[1] Заедно с един мадригал и друг един фрагмент тези два стиха са намерени в ръкопис на гърба на екипа за гробовете на Медичите. — Б.пр. ↑

ГОРЕЙКИ, САМ-САМИН ОСТАВАМ В МРАКА...^[1]

*Горейки, сам-самин оставам в мрака,
когато слънцето от светлина
света разголи; и в злочестина,
аз хълцам в плач, прострян на камънака.*

^[1] Това четиристишие, както съобщава Гуасти, е написано върху хартия с рисунка на човешки крак и други скици. Поради пълната завършеност, с която то изразява дълбокото чувство на самота и страдание, не се предполага, че представлява част на незавършен сонет. — Б.пр. ↑

ТЪЙ КАКТО В ПЕРГАМЕНТА И В ПЕРОТО...^[1]

*Тъй както в пергаментата и в перото
са низкият и благороден стил,
богат и долен образ е стаил
и мраморът корав според длетото.*

*В гръдта Ви, може би под облеклото
надменно, има нежност, порив мил,
но Вий, синьоре скъпи, сте го скрил —
не зная как да извлека доброто.*

*Скали, треви, животни, думи, птици
таят и лек за болките ни зли —
но кой е техният език, не знаем.*

*Дълбоко кривят Вашите зеници
за болестите мои лек, нали?*

^[1] И този незавършен сонет е свързан с приятелството между Микеланджело и Кавалиери. — Б.пр. ↑

ЖИВЕЯ В ГРЯХ, ПОГИВАЙКИ, ЖИВЕЯ...^[1]

*Живея в грях, погивайки, живея,
животът ми от грях е обсебен.
От Бога е доброто, злото — в мен,
в разюзданата воля, но без нея.*

*Слуга е свободата ми; аз тлея
със смъртния си бог. Мой горък ден!
За тази нищета ли бях роден?*

^[1] Тези две, навярно незавършени строфи са запазени на гърба на едно писмо, изпратено на поета от карарския каменоделец Сандро на 8 октомври 1525 г. — Б.пр. [↑]

И ПОД МЕДА ЛЮБЕЗНОСТТА БЕЗКРАЙНА...^[1]

*И под меда любезността безкрайна
обида смъртна за честта ни крие
и тегне тъй, че може да изтрие
от грижите Ви всяка дия трайна.*

*Надеждата събудил, примка тайна
поискахте честта ми да обвие;
жарта на любовта гасите Вие,
а тя да пламне иска — всеотдайна.*

*Поддържайте, Луиджи мой, лъчиста
оназ признателност, че пак живея,
пазете я от бури ядовити.*

*Враждата всяка благодарност чиста
руши; пред дружбата благоговей,
но сто усмивки не сушат сълзите.*

^[1] През 1522 г. Микеланджело гостувал на своя приятел Луиджи Дел Ричо в Рим, за когото написал и петдесетте епитафии в памет на племенника му. По време на това гостуване поетът тежко се разболял, но благодарение на горещите грижи, с които бил окръжен от приятеля си, възстановил своето здраве. По-късно, неизвестно по какви причини, отношенията между двамата рязко се помрачили. Тези събития именно предизвикали и написването на горния сонет, който изразява чувство на горчивина от една незаслужена обида и съжаление за загубено приятелство. — Б.пр. ↑

И РАЗУМЪТ ОТ МЕН СЕ ВЪЗМУЩАВА...^[1]

*И разумът от мен се възмущава,
макар че, любейки, очаквам щастие
и с примери жестоки, с безпристрастие,
срамът ми с думи тежки назовава.*

*— Туй живо слънце само смърт раздава
и тя не е за нов живот причастие^[2],
ала ръката, дадена с участие,
отхвърлям аз, поел към смърт такава.*

*Знам раната си и познавам цяра;
ала сърце не мое в мене бие^[3]
и дам ли му се, трови ме всецяло.*

*Сред двата вида смърт е господаря:
отхвърлям тази, другата се крие;
а мрат в очакване душа и тяло^[4].*

[1] Сонетът носи датата 6 януари 1529 г. Не е известно кому е посветен, но единодушно се отхвърля възможността да бъде вдъхновен от приятелството на поета с Томазо ден Кавалиери, което започва в Рим две години по-късно. — Б.пр. ↑

[2] Точният превод на горните два стиха гласи: „Какво ще получиш от това живо слънце, освен смърт, и то не като феникса?“ (сиреч без възкресение). — Б.пр. ↑

[3] Точният превод на горните два стиха гласи: „От другата страна (на гърдите) живее друго сърце (сиреч разумът), което толкова повече ме убива, колкото повече му се поддавам“. — Б.пр. ↑

[4] Последната терцина трябва да се разбира така: Любовта (сиреч моят господар) се намира между двата вида смърт — духовната и физическата; ако побежда страстта, умира тялото, ако се вслушам в разума, умира душата. — Б.пр. ↑

ГНЕВА, И НИЗОСТТА, И ВСЯКА СИЛА...^[1]

*Гнева, и низостта, и всяка сила
въоръженият с любов надвива.*

^[1] Това е самотен фрагмент, който звучи като вик на сигурност в силата на любовта. — Б.пр. ↑

ДОРДЕ КЪМ КРАСОТАТА ИЗНАЧАЛНА...^[1]

*Дорде към красотата изначална
душата вода с погледа ѝ земен,
в мен образа нараства всеобемен
и тя отстъпва му — презряна, кална.*

*Щом Любовта чрез мъдрост състрадална
и чук старае се със неотменен
стремеж да бъда, тя се връща...*

.....

^[1] Този фрагмент от незавършен сонет е написан на един и същ лист със сонет „И разумът от мен се възмуцава“ и може да се отнесе към същата 1529 г. „Душата, сразена в предишния — пише Пиколи, — сега отстъпва пред любовта: но тук интонациите, дошли от Петрарка, вземат превес и навярно затова поетът не е завършил стихотворението си.“ — Б.пр. ↑

НЕВИНАГИ ВИНА СТИПЧИВА КРИЕ...^[1]

*Невинаги вина стипчива крие
на пламъка надменен красотата,
ако сърцето стапя той в отплата,
та дивно острие да го пробие.*

*Щом Любовта крилете с мъх покрие,
жарта ни тленна литва в далнината
и става първи праг към светлината,
за да достигнеме твореца ние.*

*За Любовта говоря възвисена,
различна, о, жена, че не подхожда
в онази да горят сърцата смели.*

*Едната към небе е устремена,
а другата в земя и плът захожда
и със лъка пронизва низки цели.*

^[1] Вдъхновен от чувството към Витория Колона, този сонет е забележителен с двете си терцини, които особено ясно изразяват неоплатоническата концепция за двата вида любов: плътската, която няма друга цел, освен продължението на рода, и духовната, която се стреми към божественото съвършенство. — Б.пр. ↑

О, ДУХ ПРИЗВАН, В РЪЦЕТЕ ТИ ЧУДЕСНИ...^[1]

*О, дух призван, в ръцете ти чудесни,
в красивите ти глезени оглежда
моцта си естеството и отрежда
ти място сред творбите си небесни.*

*Аз вярвам, светъл дух, че тези честни
очи, че обликът ти чист отвежда
там, гдето обич, милост и надежда
се сливат с твоите прелести телесни.*

*И Любовта ме грабва в плен. Повеля
е вече красотата. Поглед нежен
надежда крепка на духа дарява.*

*Но питам, кой властител определя
с обичай тъй жесток и неизбежен
съдбата тленна на творба такава?*

^[1] Сонетът, в който се чувства отчетливо влиянието на Дайте и Петрарка, е писан вероятно през 1529 г. Вдъхновен е от неизвестна жена. — Б.пр. ↑

КАЖИ, ЛЮБОВ, ПОЗНАВАТ ЛИ ОЧИТЕ...^[1]

— Кажи, любов, познават ли очите
онази красота от мене звана,
или я нося в себе си изляна
и сам я врязвам в хора и гранити?

Навярно знаеш ти. Че вдън гърдите
покоя смяташ с нея увенчана.
Ала не бих могъл без тази рана
изгаряща, без въглените скрити.

Ти нея виждаш, ала по-блестяща
изгрява тя, когато се пресели
от погледа ти тленен във душата.

Там слива се с частицата по-зряща
от себе си и в божите предели
възлиза чиста. Туй е красотата.

^[1] И този сонет, запазен върху един и същ лист с предишния, носи подобни стилни белези и е писан вероятно през 1529 г. В него ясно може да бъде разчетена неоплатоничната философска основа, върху която се гради естетиката на Микеланджело, особено що се отнася до терцините, които трябва да бъдат разбирани така: красотата, която ти виждаш, изхожда наистина от любимата, но нараства, изкачвайки се на по-високо място — сиреч от очите в душата, която е безсмъртна, тъй като едно безсмъртно нещо се стреми към подобно на себе си. (Тук преводът е неточен, макар да не накърнява неоплатоничната система на мислене.) И именно тази красота, която

става божествена, а нематериалната, виждат очите ти; сиреч божествената хубост побеждава чувствената. — Б.пр. [↑](#)

ЛИОНАРДО^[1]

Беше^[2] сам на света, за да възвеличава
добродетелите; нямаше кой да надува меховете.

Сега той ще има на небето много другари, защото
няма такъв, на който добродетелите не се нравят;
отдето се надявам, че отдолу; чак горе ще свършва моят
чук).

Ще има сега на небето поне кой да води меховете,
защото тук долу нямах никакъв другар в ковачницата,
където се възвеличават добродетелите.

[1] Този текст, който следва непосредствено сонет „Ако чукут ми
груб, ломящ гранита“, може да се разглежда като своеобразен
коментар към него, но също така и като наброска за друго
стихотворение на същата тема.

Не е установено чие е името Лионардо. — Б.пр. ↑

[2] Чукут. — Б.пр. ↑

ТЪЙ КАКТО ПЛАМЪКЪТ РАСТЕ В ДВУБОЙ...^[1]

*Тъй както пламъкът расте в двубой
със вятъра, тъй всяка добродетел,
обидена, по-силно заблестява.*

^[1] Смята се, че тази терцина е част от сонет, възпяващ добродетелите на Витория Колона. — Б.пр. ↑

А ЗНАМ, ЧЕ ЗНАЕШ: ИДВАМ С УПОЕНИЕ...^[1]

*А знам, че знаеш^[2]: идвам с упоение
да вкуся със наслада близостта ти;
и чувствата у мен са ти познати:
затуй те поздравявам с нетърпение.*

*Ако наистина са откровение
надеждата, стремежите крилати,
преградите ще рухнат непознати
и двойно ще е всякое крушение.*

*Ако у теб, синьоре мой, обичам
това, което ти цениш самичък,
не се сърди, че с дух в духа се влюбих.*

*Което днес по образа ти сричам,
от людетe разбирам аз едничък,
защото най-напред плътта погубих.*

^[1] Този сонет е съхранен върху гърба на едно писмо с дата 5 август 1532 г. от Джулиано Буджардини, флорентински художник, до Микеланджело в Рим. Посветен е на Томазо деи Кавалиери, младеж от знатен произход и ученик на художника. Той е типичен израз на една ренесансова традиция, да се възпява приятелството между мъже, като по-висше от плътската любов между мъж и жена. Впрочем, вярна на своята платоническа философска основа, развивайки се върху предшестващата я традиция на рицарската поезия, в Прованс, през XI в., на т.нар. „dolce stil nuovo“ с неговите големи представители

Гуйницели, Кавалканти и Данте в Италия, повлияна от примера на Петрарка, тази поезия винаги е схващала Любовта преди всичко като израз на вродения у човека стремеж към съвършенство, към висшите сфери на духа. В тази система на мислене любовта към жената, преклонението пред хубостта на любимата или на любимия приятел са лишени от всякаква сексуалност и се явяват израз преди всичко на стремежа към красота, добро и истина, сиреч на „божественото“ в човека. — Б.пр. ↑

[2] В оригинала първият стих гласи: „Ти знаеш, че аз знам, синьоре мой, че ти знаеш“. Това капризно и непреводимо в стих повторение се е явило в този сонет навярно под влияние на Данте: „Аз вярвам, че той повярва, че аз повярвах“ („Ад“, XIII, 25). — Б.пр. ↑

АКО ДО ОГЪНЯ ГОРЯХ НА КЛАДА...^[1]

*Ако до огъня горях на клада,
то чудно ли е: щом навън угасна,
той вътре ме яде със скръб безгласна
и пенели ме бавно, без пощада!*

*Видях, пламтейки, светлина да пада
над извора на мойта скръб ужасна,
че обликът ѝ беше радост ясна,
а гърчът смъртен — празник и отрада.*

*Щом блясъка на оня огън силен,
горял и хранил ме, се сля с небето,
главня остана, тлееща и жалка.*

*И ако Любовта с друг дар обилен —
горящи върше, не дари сърцето,
ще стана пепел без искрица малка.*

^[1] В този сонет поетът изразява чувства, породени от смъртта на Витория Колона. — Б.пр. ↑

ТОЗ, КОЙТО ЯЗДИ НОЩЕМ В НАДПРЕВАРА...^[1]

*Тоз, който язди нощем в надпревара,
подхожда денем е сън да си почива:
така след мъките ми господаря
живот ще вдъхне след ездата дива.*

*Не траят ни добро, нито поквара,
но зло с добро понякога се слива.*

.....
.....

^[1] Фрагментът представлява мрачно Микеланджелово съзерцание на вечното течение на живота. Особено се налага в него образът на нощния ездач. — Б.пр. ↑

ДА БЪДЕ СПОМЕН ЗА ЗАМАХА ГОРД...^[1]

*Да бъде спомен за замаха горд
на копие, захвърлено с любов!*

.....
.....

^[1] И този кратък фрагмент, изразяващ страданията на любовта, разкрива близост с образността на Петрарка. — Б.пр. ↑

В СМЪРТТА СИ, АКО НЕ ГРЕША, ЖИВЕЯ...

[1]

*В смъртта си, ако не греша, живея
щастлив живея от съдба нещастна;
не смееш ли живя от мъка властна
и смърт, ела в пожара, гдето тлея.*

[1] Фрагментът е запазен върху едно писмо от 1532 г. и изглежда вдъхновен от приятелството с Томазо деи Кавалиери. Поетът живее в своята дълбока скръб с онова чувство за смъртността на всичко земно, срещу което въстава неговият гений, творец на безсмъртие. — Б.пр. ↑

ЖИВЕЯ, АКО ОГЪН МЕ ИЗГАРЯ...^[1]

*Живея, ако огън ме изгаря:
щом повече дърва жарта запали,
убиецът ми повече ме жали
и служи ми, на мъките в разгара.*

^[1] Фрагментът е запазен върху едно писмо от 1532 г. и изглежда вдъхновен от приятелството с Томазо деи Кавалиери. Поетът живее в своята дълбока скръб с онова чувство за смъртността на всичко земно, срещу което въстава неговият гений, творец на безсмъртие. — Б.пр. ↑

О, ТРЯБВАШЕ, ДОКАТО ФЕБ ИЗГАРЯ...^[1]

*О, трябваше, докато Феб изгаря
рида, честит да литна от земята,
когато можех, грабнат от крилата,
смъртта си да смекча и да преваря.*

*Сега го няма; бясната надвара
на дните все чаках от съдбата
да спре; пред двер заключена душата
престъпна спря без благодат, без вяра.*

*Като криле над планина голяма
лъчите бяха, Феб — прострян в нозете^[2]
смъртта тогаз бе чудо, бе спасение.*

*Умирайки без тях, душата няма
да се въздигне; споменът не свети,
а след бедата няма утешение.*

^[1] Някои критици предполагат, че този сонет изразява чувствата на поета при раздялата му с неговия млад приятел Фебо дел Поджо. Други обаче са убедени в неговата връзка със смъртта на Витория Колона и ние сме склонни да дадем право на тях. — Б.пр. ↑

^[2] Точният превод на тези стихове гласи така: „Перата (сиреч лъчите) бяха за мен криле, ридът — стъпала, а Феб в нозете ми“. — Б.пр. ↑

ПОВЯРВАМ ЛИ НА ТВОЙТА ВЕЧНО ЖИВА...^[1]

*Повярвам ли на твойта вечно жива
душа от поглед пръв, че слънце лятно
чрез огън ще ме възкреси стократно
така в смъртта на фениксите бива*

*подобно рис или сърна плашлива,
от злото в бяг към добрини обратно
към твоя смях и слово благодатно
притичал бих с душа нетърпелива.*

*Ала защо да плача, щом съзирам
на този светъл ангел вдън очите
покоят мой и мойто изцеление?*

*Не бих могъл преди — сега разбирам —
до него да летя из висините,
да следвам неговото просветление.*

^[1] Този сонет е написан върху писмото на Буджардини и е посветен на Кавалиери. — Б.пр. ↑

ЗАТУЙ, ЧЕ С ТВОЙТА МИЛОСТ АЗ ЖИВЕЯ...^[1]

*Затуй, че с твойта милост аз живея,
сега не се глумя със греховете
на ближните; духа ми паднал в гнет е,
а без водач, сам в себе си аз тлея.*

*Кой воин, с герб какъв, сред апогея
на битка, сред рева на враговете
от страх не би оставил редовете,
ако не бе за теб навлязъл в нея?*

*О, плът, дърво и кръв, и ти, страдание —
по вас греха рожден да се измери —
и мой, и бащин — наша участ строга.*

*Добър си само ти; и състрадание
във нищетата нека ме намери —
до гибел близо, тъй далеч от Бога.*

^[1] Сонетът е запазен на гърба на едно писмо от Фиджовани до Микеланджело, с дата 23 ноември 1532 г. Дълбокото религиозно възмущение, което той изразява, рязко го разграничава от стихотворенията, които хронологически го предхождат или следват с тяхното любовно или философско съдържание. — Б.пр. ↑

ОТБЛИЗО И ДАЛЕЧ ДОСТИГАМ С ДВЕТЕ...

[1]

*Отблизо и далеч достигам с двете
очи явленията на лицето,
ала на стъпките, жена, отнето
е правото да пренесат ръцете.*

*Душата цяла е, ума ми в ред е,
и с погледа възлиза там, където
виши се хубостта ти — туй, което
плътта не може и върху нозете.*

*Натегнала и смъртна е: безкрила,
едва следи на ангела летежа
и само с поглед се задоволява.*

*Ах, ако горе имаш тази сила,
око стори от мойта плът невежа,
че цял да ти се наслажда тогава!*

[1] Въпреки влиянието на Петрарка сонетът се извисява, особено в края си, с необичайна и силна образност. Посветен е навярно на Витория Колона. — Б.пр. ↑

АКО ЖАРТА БЕ РАВНА С КРАСОТАТА...^[1]

*Ако жарта бе равна с красотата,
която от очите Ви изгрява,
и Северът при Вашата поява
с леда си би горял като главнята.*

*Но нежна със злините ни, съдбата
отнема онова, което дава,
чрез Вас от взора и успокоява
живота ни горчив върху земята.*

*По-низш е огънят от хубостта Ви,
че само оня пламва и залюбва
небето, за когото то е ясно.*

*Такъв, синьоре, възрастта ме прави;
и не за Вас ли ме жарта погубва,
не съм способен да изгарям бясно.*

^[1] И този сонет е вдъхновен от приятелството с Кавалиери. —
Б.пр. ↑

НЕ ЗНАМ ОСАНКА С МИСЪЛ ТЪЙ ВИСОКА...^[1]

*Не знам осанка с мисъл тъй висока
ни в сянка гола, нито в земно тяло,
с която свойто щение изцъло
да защитя от хубост тъй жестока.*

*Далеч от теб, пропадам в паст дълбока,
цена отдал на чувството преляло;
побягна ли от него, наболяло,
до смърт гнети ме с болката безока.*

*Ала и в бяг да се спася, не бива,
че хуква в двоен бяг и красотата
и подир нея впускам се припряно.*

*Очите ми с ръка Амур изтрива,
за мъката предлагайки отплата;
изкупеното с плач не е презряно.*

^[1] Вероятно и този сонет е посветен на Томазо деи Кавалиери.
— Б.пр. ↑

С ОЧИТЕ ВИ АЗ ВИЖДАМ ЗРАКА НЕЖЕН...

[1]

*С очите ви аз виждам зрака нежен,
за който ослепяха ми очите;
с нозете Ви понесъл съм злините,
изпод които куцам безнадежден.*

*С крилете Ви летя е предел безбрежен;
с ума Ви приближавам висините —
червен и блед пред устните Ви свити,
студен под слънце, топъл в повей снежен.*

*У Вас са вече моите желания,
чрез мисълта Ви моята се ражда,
в дъха Ви са и моите обети.*

*Като луната светя с подаяния.
Но щяхме ли да гледаме със жажда
в небето, ако слънцето не свети?*

[1] Въпреки отзвучите от поезията на Петрарка сонетът, вдъхновен от Кавалиери, се отличава с порив, непосредственост и оригинална образност. — Б.пр. ↑

ПРИРОДАТА Е МЪДРА — НЕ ПРИЛЯГА...^[1]

*Природата е мъдра — не приляга
по-малка хубост на жестокостта,
че само крайност крайността смекчава.*

*Така лицето Ви балсам полага
над мъката ми тежка, над скръбта,
смирява ги, блаженство им дарява.*

^[1] Тези две терцини са навярно част от незавършен сонет. —
Б.пр. ↑

ЗВЕЗДА ЖЕСТОКА, СЪДИЯ ЖЕСТОК...^[1]

*Звезда жестока, съдия жесток,
обвързали у мен и мощ, и воля...*

.....

^[1] Това е началото на незавършено стихотворение, което трябвало да развие навярно темата за всемогъщата и всепобеждаваща любов. — Б.пр. ↑

ГРИЖОВНА С ДРУГ, КЪМ СЕБЕ СИ ЖЕСТОКА...^[1]

*Грижовна с друг, към себе си жестока,
за скръб се ражда бубата презряна:
обвивката от другого желана
щом смъкне, сключва със смъртта оброка.*

*Да би желала участта висока
за живата снага да дам премяна
от тялото ми мъртво във замяна,
край камък бих я свлякъл като смока.*

*Да беше моя вълната, която
гръдта му е обвила като риза —
и денем щяхме да сме неделими;*

*или пантофите, върху чиято
основа с две колони той възлиза —
аз бих го носил тъй една-две зими.*

^[1] Според Гуасти този сонет бил намерен върху гърба на едно писмо от някой си Пиетро Антонио, което не носи дата. Вдъхновен като предишните от приятелството с Кавалиери, той се отличава от тях по дръзките и неповторими сравнения, които вече разкриват близост с образния свят на големия художник, „измъчван от никога нестихващо вътрешно безпокойство, вгълбен в своя блян по една непостижима красота и една непостижима наслада“. — Б.пр. ↑

ОТГОРЕ СЛАЗЪЛ С ТЛЕННОТО СИ ТЯЛО...

[1]

*Отгоре слазъл с тленното си тяло
в чистилище и в преизподня строга,
той жив се върна, за да гледа Бога
и да ни освети света изцяло.*

*Светило, със лъчите си огряло
гнездото, гдето се родих в тревога,
да те равня с тоз долен свят, не мога;
ти на твореца свой си огледало.*

*За Данте думам; бяха непознати
делата му в града неблагодарен,
безчестните дарил с блага богати.*

*Да имах участта му! Непокварен,
изгнанието в чуждите палати
не бих сменил за участ на болярин.*

[1] Този вдъхновен сонет за Данте е писан според свидетелството на Донато Джаноти през 1545 г. — Б.пр. ↑

ДАРЯВАШ РАДОСТ, А СЪЛЗИТЕ ПИЕШ...^[1]

*Даряваш радост, а сълзите пиеш,
Любов жестока, ала острието
пред теб възлюбих аз, загдето
от злото до смъртта скъсява срока.
А влюбения щом убиеш,
сълзите губиш с болката безока.
И благодарен за obroка
е той, но не за мъката, че милосърд
си само щом злините ни лечиш със смърт.*

^[1] Този кратък мадригал възпява смъртта, която заличава всяко страдание и освобождава от всяко зло. — Б.пр. ↑

ЧЕ ТРУДНО СЕ НЕЗРИМОТО ОБИЧА...^[1]

Че трудно се незримото обича...

^[1] Този самотен стих звучи като неочаквано просветление, обобщаващо противоречиви мисли и чувства на поета. — Б.пр. ↑

В УМИРАЩИЯ ДА СЪЗРА НЕ МОГА...^[1]

*В умирация да съзра не мога
деня ти вечен, без да го възлюбя.*

^[1] Двустихието съдържа един мотив, който става все по-чест в късното творчество на поета. — Б.пр. ↑

ЖИВЕЕ В НАС, А ТУК ЛЕЖИ ПОД ГЛИНА...

[1]

ПРЕД ГРОБА НА МАНЧИНА

*Живее в нас, а тук лежи под глина
красавица, язвена от смъртта.
Да я отблъсне не поиска тя
с десница, че не би била Манчина.*

[1] Това е епитафия за Манчина, известна някога в Рим жена, починала преждевременно през 1543 г. и оплакана от много поети. Буквално преведено, името ѝ означава „Левачката“. Гуасти тълкува края на епитафията в морален дух — „ако беше се защитила от смъртта с добродетел, тя щеше да живее“, сиреч душата ѝ щеше да отиде в рая. — Б.пр. ↑

ВИСОКАТА Й НОВА ХУБОСТ — ГОРЕ...^[1]

ОТГОВОР НА МЕСЕР МИКЕЛАНДЖЕЛО НА МЕСЕР ГАНДОЛФО ПО ПОВОД
СТИХОВЕТЕ ЗА МАНЧИНА

*Високата ѝ нова хубост — горе
аз бих почитал — не в света престъпен.
(Със „Леворъка“ — прякора скалъпен —
тълпата сляпа хубостта оспори.)*

*Роди се тя в смъртта; не мога стори
това на лист и в камък недостъпен;
но образа ѝ хубав, жив и тръпен
на Вашата надежда ще говори.*

*Ако и разума ни побеждава,
тъй както слънцето звездата, редно
е за това да я ценим — не споря.*

*Но щом и Бог я претвори такава,
според желанието Ви последно,
едва ли бих могъл това да сторя.*

^[1] Гандолфо Порино, художник от Модена и любовник на красавицата Манчина, помолил с един сонет Микеланджело да покаже „красивото лице на онази, която била истинско чудовище по нрав“, като извае или изпише нейния бюст. Поетът се шегува с поканата и отговаря любезно с този сонет, като използва римите, употребени от Порино. Той твърди, че земната хубост на жената вече няма значение. Важи само „новата“ хубост, която ѝ придава прошката господня. С нея

и със спасението на грешната душа трябва да се задоволи всеки ценител на „вечната красота“. — Б.пр. [↑](#)

КАТО ДЪРВО СРЕД ОГЪНЯ РАЗИСКРЕН...

[1]

*Като дърво сред огъня разискрен
да изгоря, с духа си да платя,
ако във любовта съм бил неискрен!*

*Ако съм влюбен в друга красота,
не в погледа, пред който вра и стина,
да ме лишат от него до смъртта!*

*Не теб ли любя с жар, като богиня,
във скръб, дълбока като любовта,
със дръзката си мисъл да погина!*

[1] И това е фрагмент от незавършено стихотворение, посветено на неизвестна нам жена. — Б.пр. ↑

ДАЛИ БЕ СВЕТЛИНАТА ВЪЗЖЕЛАНА...^[1]

*Дали бе светлината възжелана
на Бога, що в душата си усетих,
или из паметта човешка свети
и красота в сърцето ми отляна?*

*Не бе ли слава и мечта призвана
пред взора обличила силуети,
оставяйки след вихрите подети
ридание в гръдта ми изтерзана?*

*Това, което търся и ме води,
не е при мен, синьор; не знам къде е,
а сам духът не може да го види.*

*Но всички сладки болки и несгоди,
туй „да“ и „не“, което ме люлее,
от Вашите очи без друго иде.*

^[1] Сонетът е посветен вероятно на Кавалиери и запазен в няколко редакции. — Б.пр. ↑

ВЪРНЕТЕ, О, ПОТОЦИ НА ОЧИТЕ...^[1]

*Върнете, о, потоци на очите,
вълните на невашето течение,
понесли ви с растящ напор, с кипеше,
нечакани за нрава на водите.*

*Ти, въздух гъст, потулил светлините
за взора скръбен, взел на съхранение
дъха, върни го; мрака с озарение
смени над образа си за гледците.*

*Върни, земя, следите на нозете,
дорде тревата им отнета никне,
върни ми жалбите ти, ехо глухо.*

*И погледите вий, зеници свети,
та друга красота дано обикне
сърцето ми, ако за Вас е кухо.*

^[1] Въпреки лекото и нетипично за Микеланджело течение на стиха, както и въздушната образност, издаващи влиянието на Петрарка, сонетът искрено изразява огорчението на поета от сдържаността и студенината на Витория Колона. Това кара изследователите да го отнасят към началото на тяхната сърдечна привързаност. — Б.пр. ↑

ЗАТУЙ, ЧЕ ФЕБ НЕ ГЪРЧИ, НЕ УВИВА...^[1]

*Затуй, че Феб не гърчи, не увива
ръце около туй кълбо студено,
свещило велико и стъмено
нарече нощ сганта непрозорлива.*

*А слаба е нощта и боязлива,
та огънят ѝ взема мигновено
околовръст живота и смутено
тя къса гръд пред праханта хаплива.*

*Че дъщеря на Феб и на Земята
от светлина и твърд е въплътена
чрез сянката, която се създава.*

*Ала не я възпявай! Прокълната,
тя вдовствува, от ревност изнурена;
дори светулката я наранява.*

^[1] Този сонет е между най-хубавото в поезията на Микеланджело. Той лежи вече в една напълно негова образна сфера и може да бъде разглеждан като поетична транскрипция на прочутите скулптурни образи на Нощта в гробницата на Медичите. Впрочем темата на „Нощта“ е твърде любима на поета. Тя го вълнува дълбоко и той вижда в нея образа на своята и човешката съдба, на смъртта, която поглъща всяка човешка суета. Затова оттук нататък, повече или по-малко разгърнат, ще срещаме този мотив заедно с темата за огъня в най-дълбоките му и вълнуващи стихотворения. — Б.пр. ↑

О, НОЩ, О, ВРЕМЕ СЛАДОСТНО И ЧЕРНО...^[1]

*О, нощ, о, време сладостно и черно! —
към мирен свършек всеки труд напират;
прозрелият те хвали и разбира,
покоят ти мъдрецът тачи верно.*

*Отсичаш всяко щение химерно
и сянка влажна мирно го прибира;
чак в най-високата страна се спира
заспаляят. Аз вярвам ти безмерно.*

*Ти сянка на смъртта си, В теб залязва
и низостта сърдечна, и позора,
ти сетен гнет и сетен лек си тука.*

*Плътта ни се възражда в твойта пазва,
смириваш всеки стон и преумора,
достойният цериш от гняв и скука.*

^[1] Този сонет е между най-хубавото в поезията на Микеланджело. Той лежи вече в една напълно негова образна сфера и може да бъде разглеждан като поетична транскрипция на прочутите скулптурни образи на Нощта в гробницата на Медичите. Впрочем темата на „Нощта“ е твърде любима на поета. Тя го вълнува дълбоко и той вижда в нея образа на своята и човешката съдба, на смъртта, която поглъща всяка човешка суета. Затова оттук нататък, повече или по-малко разгърнат, ще срещаме този мотив заедно с темата за огъня в най-дълбоките му и вълнуващи стихотворения. — Б.пр. ↑

АКО НА МЛАДОСТ СЛАБАТА ЖАРАВА...^[1]

*Ако на младост слабата жарава,
разяжда в миг сърцата ни зелени,
горял преди, сред искри настървени
и възидан в старостта, какво ще правя:*

*Ако бегът на времето оставя
живот и сили много намалени,
каково ще сторят с дните ми броени
пожарът и любовната забава?*

*Ще сторят туй, което се очаква:
на пепел, вихри горди, милостиви
ще ме спасят от червеи досадни.*

*Че ако млади огън ни разплаква,
тъй сух и в пламъци така грабливи,
нима духът ще трае в жили ядни?*

^[1] В този сонет поетът повтаря, но с още по-дълбоко убеждение, казаното вече неведнъж за любовта, която упражнява ужасна, смъртна власт върху стареещото му сърце. — Б.пр. ↑

ИЗЦЯЛО ДРЕХАТА МУ НИКОЙ...^[1]

*Изцяло дрехата му никой
не ще владей, преди да стигне
отвъд изкуството и битието.
.....*

^[1] Това е вторият от шестте фрагмента, открити и публикувани от Гуасти. Трите стиха, от които той се състои, представляват навярно начало на ненаписан мадригал. — Б.пр. ↑

И ВАШЕТО ЛИЦЕ ВЪВ НИЩЕТАТА...^[1]

*И вашето лице във нищетата
показва (като слънце) мрак и утро.*

^[1] Това е третия от шестте фрагмента, открити и публикувани от Гуасти. Трите стиха, от които той се състои, представляват навярно начало на ненаписан мадригал. — Б.пр. ↑

НЕ ЗНАМ ОТ ДРУГО КОПИЕ ЛИ ИДЕ...^[1]

Не знам от друго копие ли иде

.....

сполуката ми нрава му прекърши.

^[1] Това е петия от шестте фрагмента, открити и публикувани от Гуасти. Трите стиха, от които той се състои, представляват навярно начало на ненаписан мадригал. — Б.пр. ↑

В ОЧИТЕ ВИ АЗ НЕ СЪЗИРАХ СКРИТА...^[1]

*В очите ви аз не съзирах скрита
смъртта, когато срещнах е тях покоя;
гълбта най-чиста на душата моя,
с достойна ней обич, кой връхлита?*

*От Бог създадена, за Бог разкрита,
не пожелава с погледа си тоя
измамно хубав вид, че след престоя
към образа на вечността полита.*

*Та думам: вечно живото не бива
да се насити с тлен — не му прилича
живота, в който косъма се сменя.*

*Сластта не е Любов — духа убива;
приятелската одич ни предрича
небе, но след смъртта ни то осеня.*

^[1] Сонетът е бил публикуван за първи път през 1550 г. от Б. Варки. Възможно е да е свързан с личността на Томазо деи Кавалиери. Независимо че бележката към „А знам, че знаеш: идвам с упоение“ дава достатъчно ясно ключ към неговото разбиране, възпроизвеждаме и тълкуването, което му е направил Гуасти: „Моите очи не видяха нищо смъртно, когато, гледайки във Вашите хубави очи, срещнах в тях истински покой; но те видяха неща, които най-съкровената част на душата, отвърщаща се от всичко зло, връхлита с любов, съобразна с естеството (божествено) на тази част от самата душа. Ако не бе създадена по подобие на бога, душата не би желала друга красота, освен външната, която радва очите: но тъй като познава нейната

измамност, тя се възкачва към архитипа на красотата. Аз казвам, че смъртните неща не могат да утолят копнежа на отредения за вечен живот; нито пък вечното подхожда на времето, в което остаряваме. Похотта убива душата, тя не е истинска любов; нашата обич може да стори приятелите ни по-съвършени тук, на земята, но наистина съвършени те стават след смъртта си, на небето.“ — Б.пр. [↑](#)

КОВАЧЪТ С ЖАР ЖЕЛЯЗОТО РАЗСТИЛА...

[1]

*Ковачът с жар желязото разстила,
в целта на своя труд красив увлечен;
ваятелят без пламъка предвечен
докрай не би източил златна жила.*

*И Фениксът без неговата сила
не би възкръснал; в огъня завлечен,
по-светъл ще възкръсна — дълговечен,
в смъртта пораснал и открил закрила.*

*У него, огъня, се крий изгода:
ако не обновяваше плътта ми,
аз щях да съм мъртвец от много време.*

*Ако ли към небето по природа
възлиза — слял се с пламъци голями, —
нима и мен той няма там да вземе?*

[1] Както в най-оригиналните си творби, така и в този сонет поетът обобщава със своя скулптурен и мъжествен стил натуралистични образи, разработвайки една от любимите си теми — преминаването на земния живот във вечността. — Б.пр. ↑

ТЪЙ КАКТО С ДЯЛАНЕТО СЕ ВЪЗПРАВЯ...

[1]

*Тъй както с дялането се възправя
от камъка корав една
осанка жива, о, жена,
с отломките отнети му растяща;
така творбата хубава стаява
душа тревожна и трептяща
под булото на грубата си плът,
под своята кора дебелоствола.
Ти само можеш да свалиш
от недодяланата гръд
онуй, което не е нейна воля.*

[1] В този мадригал поетът повтаря по-ясно, макар и по-малко изразително сравнението, върху което е изграден предишният сонет: тъй както бог разполага в камъка фигурата, която майсторът трябва да извлече, така несъвършената повърхност на тялото скрива съвършенството на душата. — Б.пр. ↑

ТАИ СЕ В КАМЪКА ПРИЯТЕЛ ВЕРЕН...^[1]

*Таи се в камъка приятел верен —
изтръгнат, огънят го очертава,
гори, руши го той и оживява,
в света прелял, към вечността измерен.*

*Ако в пещта изтрае, пак безмерен
и студ надмогва, стойност получава
и сред избраните души тогава
от ада се завръща — чист, уверен.*

*От мен изтръгнат, в себе си разтваря
ме огънят — игра в гръдта ми скрита:
по-жив ще бъда в студ и после в лято.*

*Сред прах и дим, на огъня в разгара
живял, кален ще бъда до насита;
не от желязо съм кован — от злато.*

^[1] Както в най-оригиналните си творби, така и в този сонет поетът обобщава със своя скулптурен и мъжествен стил натуралистични образи, разработвайки една от любимите си теми — преминаването на земния живот във вечността. — Б.пр. ↑

КОЯ ПИЛА ХАПЛИВА...^[1]

*Коя пила хаплива
плътта ти уморена все бразди,
душа? Не ще ли те освободи
от нея времето, та на небето,
пак светла и щастлива,
да хвърлиш дрехата на битието?
Меня си косъма, дордето
се нижат все по-къси дните,
но права си да променя, не мога,
макар от него да съм угнетен.
Любов, от теб не крий сърцето —
завиждал съм на мъртъвците;
изпаднал в смут, в тревога,
от себе си духа е ужасен.
В часа определен
ръка прости, о, боже, аз те моля,
и преправи ме според твоята воля.*

^[1] В оригинала последният стих на мадригала гласи: „отнеми ме от мен самия и ме направи такъв, че да ти харесвам“. — Б.пр. ↑

ТИ, ДУХ БЛАЖЕН, СЪС СТОПЛЯЩО СТАРЕНИЕ...^[1]

*Ти, дух блажен, със стоплящо старение
живота в мъртвото сърце подклаждаш;
сред люде знатни и блага ограждаш
не друг, а стареца с предпочитание.*

*И станал на очите достояние,
ума ми вместо другиго услаждаш,
в надежда крепка болката прераждаш,
за да не ме гнети като желание.*

*Намерил в тебе онзи, който има
за мене грижа посред грижи разни,
ти пращам благодарност боязлива.*

*Че лихва би било недопустима
да ти даря рисунки безобразни
срещу речта ти хубава и жива.*

^[1] Сонетът е посветен на Витория Колона. — Б.пр. ↑

КАЖИ, ЖЕНА, ЗАЩО ТЪЙ ДЪЛГОТРАЙНА...^[1]

*Кажи, жена, защо тъй дълготрайна
си ти, издялана (от опит зная)
в скалата, а творецът ти накрая
годините ще сторят прах незнайна.*

*Причина е последицата крайна:
отстъпва естеството пред оная
ръка, която мраморите вая;
а пред смъртта творбата е нехайна.*

*Аз мога от смъртта да те отнема
било чрез цвят, било чрез камък властен,
с подобие голямо във лицето;*

*да знаят дълго след като поема^[2]:
ти беше хубавица, аз нещастен,
но не глупак, че люби те сърцето.*

^[1] Сонетът е посветен на Витория Колона. Той е една от най-силните и типични за поезията на Микеланджело творби, която разкрива познатото ни и от други стихове гордо съзнание за мощта на своя гений. — Б.пр. ↑

^[2] След като тръгна за другия свят, сиреч след като умра. — Б.пр. ↑

ЗА ВЯРНА МЯРКА В МОЕТО ПРИЗВАНИЕ...

[1]

*За вярна мярка в моето призвание
денят рожден ми даде красотата —
в двете изкуства лъч и огледало;
да мислиш друго, е лъжа, незнание.
Окото ми въздига над земята
онуй, що в цвят и камък е мечтало.*

*Ако присъда глупава, менлива
на усет сляп отдава туй, което
отвежда горе всеки ум възвишен,
от тлен към хубост взорът не отива,
че слаб, той взрян нагоре е, в небето;
да литнеш сам — това е блян излишен.*

[1] Мадригалът е писан между 1541 и 1544 г. и разработва едно нео-платонично разбиране. Тук той развива схващането, че красотата не се поражда в сетивата, защото изхожда от небето и се възвисява към него. — Б.пр. ↑

КОГАТО ПОВЕЛИТЕЛЯТ НА ВСЯКА...^[1]

*Когато повелителят на всяка
въздишка моя от света замина,
природата, дарила го, застина
от срам, а който го видя, заплака.*

*Не се гордее и смъртта, че в мрака
светилото на светилата мина,
а Любовта взе връх и тя с дружина
светци живеят над нас и в нас — двойка.*

*Така смъртта жестока се опита
звънът на чистотата да удави,
на мрак духа ѝ светъл да обручи.*

*Но всуе: от словата ѝ полита
лъча, каквато жива не отпрати,
а раят само мъртва я получи.*

^[1] Сонетът е свързан със смъртта на Витория Колона. Върху гърба на листа, чрез който е достигнал до нас, е нарисувана старец с брада, възкачен от една глава на глиган, странно напомняща за самия Микеланджело. Старецът гледа торса на немлада вече жена, с гордо и скръбно лице. Фрай, един от големите познавачи на Микеланджело, който пръв публикува тази рисунка, я идентифицира с образа на самата Витория Колона. — Б.пр. ↑

СЪС ПЛЪТ КЪЛЧИЩЕНА, СЪРЦЕ ОТ СЯРА...^[1]

*Със плът кълчищена, сърце от сяр
и с кости, сухи като съчки летни,
с душа без возд и без юзди заветни,
с копнеж и със блуждаене без мяра,*

*с ума и сляп, и куц, за да преваря
тресавищата, примките безчетни
на този свят, щом мълнията светне,
веднага ще се овъгля в пожара.*

*На майсторството тънко естеството
надвива всеки, който упорит е,
ако от Бога нему е обречен.*

*Роден ни глух, нито пък сляп в окото,
размерен според огъня в гърдите,
нима съм крив, че нему съм наречен?*

^[1] Сонетът отново подхваща оригинално и изразително познатата ни вече тема за огъня, която символизира душевно горене и неспокойствието на поета, давайки същевременно израз на съзнанието за мощта на гения. — Б.пр. ↑

ЖЕСТОКО СИ, СЪРЦЕ, И СИ ГОРЧИВО...^[1]

*Жестоко си, сърце, и си горчиво —
обвито в сладост, но от яд преляло,
като цвѣта от времето изцѣло
зависимо, до сняг си обичливо.*

*Тече си времето и мълчаливо
с отрова зла пои живот и тяло —
коса, а не сеното избуяло
е то*

*Не трае верността, ни красотата,
ала без вярност хубостта хаби се,
тъй както твоят грях и мен жѣлае.*

Тъй времето докрай ще ни влияе.

^[1] Незавършеният сонет, един от най-ранните, достигнали до нас, представлява негодуващо излияние на една изживяна страст. Написан е върху гърба на писмото на Стефано ди Томазо от Флоренция до Микеланджело в Карара, носещо дата 20 април 1521 г. В този си вид той не е напълно ясен, но и ние предаваме автентичния текст, публикуван от Фрай, а не някои от опитите той да бъде реконструиран. — Б.пр. ↑

ОТ СЛАДЪК ПЛАЧ В СМЕХА ЖЕСТОК И БОЛЕН...^[1]

*От сладък плач в смеха жесток и болен,
от вечен мир в покоя мимолетен
попаднах: гдето Бог е безответен,
там усета владее самоволен^[2].*

*В гръдта ли е виновника неволен,
или е в погледа ти искрометен,
от рая взет, не знам, но по-приветен
за мене става, расне ли охолан.*

*Небесна, хубостта ти неменлива
сред нас под небесата се възправя
и пламвайки, аз диря утешение*

*в това, че редом с теб, не сме такива^[3].
Ако смъртта ми Бог ти поверява,
кой би възкликнал срещу туй решение?*

^[1] От по-свободния и чувствен тон на този сонет може да се заключи, че той не е посветен на Витория Колона, а на друга, неизвестна жена с изключителна красота. Но той може да се отнесе също и към първия период от любовта на художника към поетесата, когато той не е можел да остане безчувствен и към нейните физически прелести. — Б.пр. ↑

^[2] Първото четиристишие трябва да се разбира така: от сладките сълзи на благородните мисли попаднах в мъчителните радости на любовника, сиреч замених желанието за вечен покой с това за

мимолетна радост, защото там, където истината (божествената истина) мълчи, т.е., когато ние сме я загубили от погледа си, се възцарява чувствеността. — Б.пр. ↑

[3] Не сме „неменливи“, сиреч безсмъртни. — Б.пр. ↑

И МИЛОСТТА ПОДОБНО СКРЪБ ЩЕ СМАЖЕ...^[1]

*И милостта подобно скръб ще смаже,
жена, крадеца, от палача воден,
смразен от страх, отчаян и негоден
за бягство, ако изход се покаже.*

*Така и твоят дар не ще предскаже
на мъките ми краят непреходен;
макар и снизходително проведен,
от плач по-силно той убива даже.*

*Тъй с новината сладка и горчива:
различни, в миг убиват ни и двете,
разпускайки и свивайки сърцето.*

*И ти, която Любовта налива
със красота, спестявай даровете
отрадни, че убива и небето.*

^[1] И този сонет се отнася навярно към началото на връзката между поета и Витория Колона. — Б.пр. ↑

КАКВО ТИ БИ МОГЛА, ЖЕНА...^[1]

*Какво ти би могла, жена,
макар да си божествено красива,
но смъртна и все още жива,
щом спиш, ядеш, говориш през деня?
Последвал те със леснина,
любезна, мила, вече без съмнения,
каква ли казън ще ме връхлети?
Че сам със своята вещица,
с око, невзряно в откровения,
познавам късните севди.
Рисувай в мен, рисувай ти,
тъй както аз над лист или над камък
пустеещи налагам своя пламък.*

^[1] Възможно е и този мадригал да е бил посветен на Витория Колона, когато любовта на Микеланджело е била още в своето начало.
— Б.пр. ↑

ОТ МЕН НЕ МОГАТ ВЕЧЕ ПИ НАСЛАДА...

[1]

*От мен не могат вече пи наслада
очите свети, както аз от тях,
отвърщайки на сладък смях
и облик дивен с плач и със досада.
Лъжовна си, надежда за отрада!
Как може светлината на денят
да бъде тъй различна с красотата
от нрава ми и същината,
че пламнал аз, с мен те да не пламтят?
Сред две лица от тъй различна плът,
гневи се любовта и окуцява;
не казвайте, че милост има тя,
ако в сърцето сипва лава,
а от очите ми тече вода!*

[1] Мадригалът, който издава влияние на Петрарка, е посветен на Витория Колона. С него започва един цялостен цикъл стихотворения, предназначени вероятно за печат, който разработва мотива за любовта, превъзмогната от вярата, мисълта за небесния живот като освобождение от земния. От него ние предлагаме на читателя 22 стихотворения, едно, от които е и отговорът на Буонароти на епитафията на Строци. Тъй като всички тези стихотворения са третираны от нас като самостоятелни творби, ние си позволихме да поставим по примера на Райнер Мария Рилке този отговор в началото на настоящата книга. Последователността на останалите стихотворения може да бъде проследена чрез номерацията в скоби,

която указва именно хронологическия ред на заглавията, следван от пълните издания на Микеланджело. — Б.пр. [↑](#)

ПОНЯВГА МОЖЕ БУЙНОТО ЖЕЛЕНИЕ...

[1]

*Понявга може буйното желание
да възвиси надеждата лъжовна,
че ако всяка обич е греховна,
защо ни даде Бог съществуване?*

*Нима те любя с малко основание,
щом славя тази тишина световна,
върху която същността върховна
наля в сърцата нежно почитание.*

*Любов, която вехне с красотата,
ни мами, че дори мигът руши я,
а образът красив се състарява.*

*Но сладка е, когато вдън душата
живее тя под бръчки, а в самия
върховен час и раят обещава.*

[1] Сонетът прославя чистата любов, която ни въздига към небето и не помръква нито от старостта, нито от смъртта. По всяка вероятност е посветен на Витория Колона. — Б.пр. ↑

СЪВЕТВА МЕ И МОЛИ ВСИЧКО ЗРИМО...

[1]

*Съветва ме и моли всичко зримо
да Ви последвам, да Ви любя аз,
че туй, което Вий не сте, е смърт.
Амур презира всяко чудо мнимо
и ме спасява с любовта към Вас
като чрез слънцето. А той е твърд —
държи душата без надежда висша,
за да гори гръдта, да диша
чрез Вас, чрез туй, което е сравнимо
с очите Ви и веждите веднага.
А който от това избяга,
животе мой, той зрак не ще открие;
небето там е, гдето сте и Вие.*

[1] Мадригалът е посветен на Витория Колона. Носи стилните белези на предишните няколко стихотворения. — Б.пр. ↑

В ПОКРИТИТЕ МЕСТА И В КУХИНИТЕ...^[1]

*В покритите места и в кухините,
затворени веднъж от веществото,
нощта живеи, когато естеството
и слънцето играят със зарите.*

*Ала пред огъня и пред искрите
като под слънце чезнат за омото
чертите ѝ божествени, защото
и червеят^[2] ранява ѝ гърдите.*

*Онуй, което пълни вън, открито
за слънцето, с тревите, семената,
орачът горд с орало връхлетява.*

*Но само в сянката поклънва жито,
нощта завинаги остава свята,
а над плода човек се извисява.*

^[1] Този сонет е между най-хубавото в поезията на Микеланджело. Той лежи вече в една напълно негова образна сфера и може да бъде разглеждан като поетична транскрипция на прочутите скулптурни образи на Нощта в гробницата на Медичите. Впрочем темата на „Нощта“ е твърде любима на поета. Тя го вълнува дълбоко и той вижда в нея образа на своята и човешката съдба, на смъртта, която поглъща всяка човешка суета. Затова оттук нататък, повече или по-малко разгърнат, ще срещаме този мотив заедно с темата за огъня в най-дълбоките му и вълнуващи стихотворения. — Б.пр. ↑

^[2] Както и в другите сонети за нощта, под червен поетът разбира светулка, т.е. светец червей. — Б.пр. ↑

ВЪРНИ ДЕНЯ, КОГАТО БЕ СВОБОДНА...^[1]

*Върни деня, когато бе свободна
за моя огън сляп дори юздата;
погребаният образ, яснотата
и добродетелта богоугодна.*

*О, стъпки чести, морни!... Днес негодна,
с години натежала е снагата.
Но ако пак желаеш ми душата,
върни жарта в гръдта сега безводна^[2].*

*И ако туй си ти, че ти обрече
рода ни смъртен на сълзи горчиви,
не ще те разтуши, Любов, старика.*

*Духът ми оня бряг достига вече,
где търси, скрит, стрели по-милостиви —
не лумва пак горената борша.*

^[1] Сонетът, в който продължава да отзвучава скръбта по Витория Колона, изразява чувство за безсмислеността на любовта за едно старо и уморено сърце. — Б.пр. ↑

^[2] Която не ражда сълзи. — Б.пр. ↑

ТОЗ, КОЙТО ОТ НЕБИТИЕ НАПРАВИ...^[1]

*Тоз, който от небитие направи
преди несъществуващото време,
го раздели, та някой да поеме
под слънце, друг в нощта да се отпрати.*

*Тъй орис, дни щастливи и корави,
от този миг човекът взе във бreme;
дарената ми тъмнина пое ме
подобно ближен по съдба и нрави.*

*И подражател свой, в нощта тъй строга,
в по-тъмна нощ желая да затворя
тъгата си за дяла ми предписан.*

*Но ме теши възможността, че мога
от тъмна нощ ден светъл аз да сторя
под слънцето — другарят Вам орисан.*

^[1] Този сонет е между най-хубавото в поезията на Микеланджело. Той лежи вече в една напълно негова образна сфера и може да бъде разглеждан като поетична транскрипция на прочутите скулптурни образи на Нощта в гробницата на Медичите. Впрочем темата на „Нощта“ е твърде любима на поета. Тя го вълнува дълбоко и той вижда в нея образа на своята и човешката съдба, на смъртта, която поглъща всяка човешка суета. Затова оттук нататък, повече или по-малко разгърнат, ще срещаме този мотив заедно с темата за огъня в най-дълбоките му и вълнуващи стихотворения. — Б.пр. ↑

АКО СТРАХА СИ ОТ СМЪРТТА...^[1]

*Ако страха си от смъртта
избегне някой или го прогони
там, гдето той се ражда и полита,
могъща, Любовта
печати зли, изконни
над туй сърце любезно ще опита.
Ала душата упорита
на смърт и милост тайно се надява —
обреченият в оня страх е впит,
пред който страховете са химерни.
И срещу нова красота,
висока, горда, обещава
страха непроницаем щит
пред милостите ѝ високомерни.
Кълна Ви се, неверни,
от нея, дето сълзите осмива,
избавя ме тоз, който ме убива.*

^[1] Мадригалът развива една от любимите теми на поета, който търси в мисълта за смъртта щит пред любовта и спасение от мимолетните огорчения. — Б.пр. ↑

ДА ТЕ СЪЗРЕ ВЪВ ВСИЧКО ИСКА ВЗОРА...

[1]

*Да те съзре във всичко иска взора
Щом смъртна хубост с огън ме обземе,
то твойт огън моя ще поеме
и в твой ще горя без миг умора.*

*О, Господи, молба към теб ще сторя:
смени гнетящото и сляпо време,
обнова в ум и щение навреме
налей, в оскъдната цена, в позора.*

*Ти прати тук душата ми нетленна
и в тази плът все още слаба, морна
я въплъти със участта ѝ строга.*

*Нима съдбата ни е неизменна?
Бедняк без милостта ти животворна,
аз знам: съдба променя се от Бога.*

[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

О, ВИЕ, НА КОИТО СА УГОДНИ...^[1]

— О, вие, на които са угодни
сълзите от света незаплатени!
От обич още ли сте угнетени,
или в смъртта си вече сте свободни?
— В селенията непреходни
покоят ни е въвн от времената;
ний любим без плача и завистта.
— С изгода в друг живот, върху земята
подхожда да сме в неизбродни
тегла — слуги на Любовта.
Ако ли влюбените са чада
небесни, а светът към тях — студен,
защо със любовта си съм роден?
За да живея дълго? Туй ме днес смущава.
Ако си служил, малкото на много става.

^[1] Мадригалът представлява кратък диалог между поета и душите на блажените, които се радват за своето освобождение от мъките на земната любов. — Б.пр. ↑

В ГОДИНИТЕ И В ТЕХНИТЕ ОБРАТИ...^[1]

*В годините и в техните обрати
мъдрецът, вече наближил смъртта,
от плът лика на мисълта
правдива в камъка корав намира.
До висотите непознати
се стига късно; сетне се умира.
Така природата сподиря
от ден във ден, от образ в образ нов,
зарейна високо, красотата,
но срещне ли я, малко ѝ остава.
Затуй страха суров
от сливането им с чудата
храна желанието препитава.
Как бих могъл тогава
пред облика ти дивен да узная
гнети ли, радва ли ме на земята края?*

^[1] Това е един от най-хубавите мадригали на Микеланджело. В него съзерцанието на художника и влюбения, наблюдаващ циклите на природата и световния ритъм, който слага край на всичко, се превръща в удивление от последното очарование на търсената красота. — Б.пр. ↑

ПРЕЗ БУРНА ШИР И С ЛОДКА УЯЗВИМА...

[1]

*През бурна шир и с лодка уязвима
достигна вече пътят ми човешки
до пристана: за добрини и грешки
душата тук ще бъде подсъдима.*

*Така фантазията ми любима,
превърнала през дните ми младежки
изкуството на идол — пълна с грешки
видях, от низки цели нелечима.*

*Любовни помисли — така примамни! —
защо сте ми пред тази смърт, която
ведно с плътта душата ще погуби?*

*Длето и четка — радости измамни!
Духа ми гледа Любовта, чиято
прегръдка върху кръста ни залюби.*

[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

ОЧИТЕ СТОРИХ ВХОД ЗА ВЕРОЛОМНА...

[1]

*Очите сторих вход за вероломна
отрова и във вратня за стрелите,
а паметта за погледи честити
гнездо направих — тъй ще ги запомня.*

*Гръдта ми — мех, сърцето — главоломна
бе наковалня, гдето, жаловити,
въздишките, с които Вий горите*

.....

[1] Сонетът подхваща един стар мотив, свързан с любовта към Витория Колона, и го оставя незавършен. — Б.пр. ↑

УГОДНОТО ЗА ТЕБЕ МИ ДАРЯВАШ...^[1]

*Угодното за тебе ми даряваш,
а искаш невъзможното от мене.*

^[1] На листа, върху който е запазен този ясен, но неразвит фрагмент, както съобщава племенникът на поета, съществувала също така една рисунка с молив на човешко коляно. — Б.пр. ↑

ОТ ВЪРХОВЕТЕ С РУХНАЛИЯ ЗАМЪК...^[1]

*От върховете с рухналия замък,
обгърнат от скалата, аз самия
се спуснах долу, за да се разкрия
противно волята в надгробен камък.*

*Когато слънцето се ражда с пламък,
отсъжда небосводът...*

.....

^[1] Фрай се стреми да види в пейзажа, нарисуван от тези няколко стиха, наподобяване на Дантевия ад, но това начало на незавършен сонет, както предполагаме ние, остава тъмен и трудноразбираем фрагмент. — Б.пр. ↑

БРЪТВЕЖИТЕ НА ТОЗИ СВЯТ МИ ВЗЕХА...

[1]

*Брътвежите на този свят ми взеха
деня за съзерцаваш на Бога.
С благодатта му чак до изнемога,
забравяйки я, мислите грешеха.*

*Което беше мъдрост и утеха,
ме стори сляп. Днес късно е, не мога
да се разкая. Ала искам много
да смъкнеш гордостта ми като дреха.*

*Полепната от пътя, който води
догоре, опрости ми, че задача
без тебе непосилна е и тая.*

*Омраза към световните изгоди
ми дай, към хубостта, която тача,
та след смъртта нетленност да узная*

[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

МЪЖЪТ В ЕДНА ЖЕНА — ТОВА Е БОГА...

[1]

*Мъжът в една жена — това е Бога;
той през устата ѝ мълви,
така че, слушайки, уви,
да си принадлежа от днес не мога.
Но вярвам, в тази участ строга,
от себе си веднъж отнет,
да бъда благ към себе си тогава.
Така над похотта убога
пришпорва ме лика ѝ свет,
че всяка чужда хубост смърт стаява.
О, ти, която през такава
вода и огън^[2] водиш в радост съща,
към мен недей ме никога възвръща.*

[1] „Този мадригал е посветен на Витория Колона и разкрива с оригиналност и сила надчовешкото виждане, достигнато от поета, издигнал се постепенно от една човешка страст до религиозно отдаване на духа“ — Пиколи. — Б.пр. ↑

[2] Вода и огън, разбирай: сълзи и страсти. — Б.пр. ↑

РОДЕНИЯТ КЪМ СМЪРТ ОТИВА...^[1]

*Роденият към смърт отива —
в бега на слънцето и дните
твар земна не остава жива.
Без сладостите и злините,
без дарби и без слог висок,
без потеклото на дедите
сме сенки денем, дим във мрака.
А хора като вас със всяка
тъга и радост бяхме ние;
но след като смъртта ни скрие,
земя сме мъртва, мълчалива.
Роденият към смърт отива;
очите наши бяха цели,
със зрак във всяка кухня,
а днес са празни, почернели —
на дните станаха храна.*

^[1] Този така силен фрагмент от недовършено стихотворение, който дълго време бил приписван другиму, говори за силното влияние на Савонарола, изпитано от Микеланджело като младеж във Флоренция. — Б.пр. ↑

БЕЗ ТЕБ ЛИ СЪМ, ГАДИНА ПО- ПРЕЗРЯНА...^[1]

*Без теб ли съм, гадина по-презряна
от мен върху пръстта не съществува.
Душата твоя помисъл жадува
и моли прошка — слаба, изтерзана.*

*О, Господи, веригата кована
с дара висок, за който все ратува
духът, подай, че вярата лекува
с благодатта ти всеки грях и рана.*

*Голям ще бъде, колкото и чуден,
дарът на даровете, че сполука
без него в мир светът не ще намери.*

*Кръвта си щедра дал, от нас прокуден,
какво ще стане с милостта ти тука,
ако не найдем ключ за твоите двери?*

^[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

КАКВО ЩЕ СТАНЕ ТЯ ПОДИР ГОДИНИ...

[1]

*Какво ще стане тя подир години,
щом всяка хубост с времето помръква?
А славата ѝ? Също ще заглъхва.
Любов, дордето някой ден премине.*

По-малко или много...

.....

[1] Фрагмент от незавършен сонет, вдъхновен от спомена за Витория Колона. — Б.пр. ↑

О, ВИЙ, НА ТОЗИ СВЯТ ОТДАЛИ ВЕЧЕ...^[1]

*О, вий, на този свят отдали вече
в едно душа и тяло: в тъмния
сандък е мястото ви отсега.*

^[1] По повод на това така мрачно и тържествено тристишие племенникът на Микеланджело пише: „Бернардо Буонароти казваше, че в своя римски дом, наред стълбището, Микеланджело бил нарисувал скелета на смъртта, изправен и в полусянка, с груб ковчег на рамо, върху който бил поставен този надпис.“ — Б.пр. [↑]

ТОЗ, КОЙТО ЛИСТИ НЕ ЖЕЛАЕ...^[1]

*Тоз, който листи не желае,
той не е пратеник на май.*

^[1] Според младия Микеланджело тези два стиха били написани над едната врата в дома на поета. — Б.пр. ↑

НИЙ С ТЕБ, ЛЮБОВ, СМЕ ТОЛКОВА ОТДАВНА...^[1]

*Ний с теб, любов, сме толкова отдавна
Душата ти отхрани и отчасти
плътта ми също ти; с изкуства зрящи,
с надежда я направи добронравна.*

*Днес морен вдигам мисълта си бавна,
към траен край пришпорвам се, летящи
.....*

^[1] И този строг и съзвучен фрагмент от незавършен сонет се отнася към периода след смъртта на Витория Колона. — Б.пр. ↑

ОТ ТЯЛОТО ДОСАДНО РАЗТОВАРЕН...^[1]

*От тялото досадно разтоварен,
беглец от този свят и битието,
като отломък свърнах през морето
от буря зла в покоя лъчезарен.*

*Със длани пригвоздени, с легендарен
венец, добър и милостив, лицето
ти обещава милост за сърцето
разкаяно, бряг за духа попарен.*

*Пречистите очи не скланяй строго
към миналото и с ухото свято
недей води ръката справедлива.*

*Измий с кръвта си моя грях и много
ли са годините, полей богато
със отзивчивост, с прошка милостива.*

^[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

С ТЕГОБА И С ДОСАДА ПРЕКОМЕРНИ...^[1]

*С тегоба и с досада прекомерни,
с понятия лъжливи и в опасност^[2]
голяма за духа да ваеш дивно.*

^[1] Фрагментът изразява противоречието между религиозното съдържание, което Микеланджело иска да вложи в изкуството си, и несигурността на сетивния критерий, откъдето иде чувството на угнетение и усещане за непостижимост на най-съкровения творчески мечти. — Б.пр. ↑

^[2] Опасност да погубиш душата си за вечния живот чрез земните грехове и изкушения. — Б.пр. ↑

О, БОЖЕ, МЛАДОСТТА ЗЕЛЕНА ЩЕ ЛИ...

[1]

*О, Боже, младостта зелена ще ли
почувства как при стъпките последни
са други — мисли, вкус, любов и слава?*

*А губейки света, духа печели;
смъртта с изкуството не си подхождат:
в какво да се надявам ми остава?*

[1] Фрагмент от незавършен сонет. — Б.пр. ↑

НЕПОЖЕЛАНОТО ЖЕЛАЛ БИХ, БОЖЕ...^[1]

*Непожеланото желал бих, Боже!
От пламъка ледът дели сърцето,
души го; мамят стиховете, гдето
перо с душа едно да са не може.*

*На думи любя те, но обич, Боже,
не стига до сърцето ми; обзето
от гордост зла и чуждо на небето,
за милостта то не разтваря ложе.*

*Разкъсай булото, срути стената,
която — неподатлива — забавя
лъчите ти — за мене угасени,*

*дари духа ми сляп със светлината
предречена, та да гори в забрава
сърцето ми с искрите възжелени.*

^[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

ОТ ДНИ НАТЕГНАЛ, С ГРЕХОВЕ ПРЕСИТЕН...^[1]

*От дни натегнал, с грехове преситен
закоравял с природа саможива,
към двойна смърт се пътят ми извива,
но за отровата съм любопитен.*

*Без своя сила съм, без нрав гранитен
да променя любов и дни такива,
без помощта ти ясна и правдива —
при всяка грешна стъпка — глас защитен.*

*О, Боже мой, не стига да ми вдъхнеш
стремеж към теб единствено защото
от нищо бе душата сътворена.*

*Преди обвивката ѝ ти да смъкнеш,
от пътя върл посъкрати каквото
ще стори връщането несъмнено.*

^[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

МОЛИТВАТА МИ ЩЕШЕ ДА Е БЛАГА...^[1]

*Молитвата ми щеше да е блага,
но добродетел дай ми ти в замяна.
В пръстта ми слаба място не остана
за плод добър без живата ти влага.*

*На теб доброто дело се обляга
и там цъфтя, където ти застана.
Не сочиш ли ни пътя свят, припряна,
самичка стойността не си помага.*

^[1] Фрагмент от незавършен сонет. — Б.пр. ↑

БЕЗКРАЙНИТЕ МИ МИСЛИ ВСЕ ГРЕХОВНИ...^[1]

*Безкрайните ми мисли все греховни,
в последните години на живота
бих искал да сбера в една с охота
и тя да ми е возжд към дни върховни.*

*Но, Господи, нима са те виновни,
без старата ти помощ силна?...*

.....

^[1] Фрагмент от незавършен сонет. — Б.пр. ↑

ОТ ДЕН ВЪВ ДЕН, ОТ МЛАДОСТТА МИ ПЪРВА...^[1]

*От ден във ден, от младостта ми първа
ти бе за мен и вожд, и помощ, Боже,
но в двойните несгоди ще ли може
да удвоиш и помощта тепърва?*

^[1] Четиристишието представлява начало на незавършен сонет. То третира широко застъпената и вече многократно коментирана тема в творчеството на Микеланджело. — Б.пр. ↑

БОЛИ ОТ НЕЯ, АЛА ПАК Е МИЛА...^[1]

*Боли от нея, ала пак е мила
онази мисъл, що в ума възвръща
изтекли дни и с укор, и с могъща
тъга, че път към тях не се разстила.*

*Тя мила е, че пред смъртта разкрила
е на богатата краткостта присъща,
но скръбна е, че милост вездесъща
се чака трудно в старост тъй грешила.*

*Аз помня, Боже, думата ти свята,
но все пак мисля си не е ли смело
да чакаш Любовета без покаяние.*

*Но сетне вниквам в твойта кръв пролята;
щом зарад нас бе в тръни твойто чело,
без мярка ще е твойто състрадание.*

^[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

АКО НА МОЯ НРАВ, И ДИВ, И ЖАЛЕН...^[1]

*Ако на моя нрав, и див, и жален,
да се пречисти му е нужно време,
смъртта не чака, скоро ще ме вземе,
а злият помисъл гори запален.*

^[1] Младият Микеланджело известява, че върху ръкописа с този фрагмент са били нарисувани две колони. — Б.пр. [↑]

ПОД БЪБРЕНЕТО СЛАДКО НА ПОТОКА...

[1]

*Под бърбенето сладко на потока,
покрил със златна сянка извор светъл,
и...
.....*

[1] Това е първият от осемте фрагмента, открити и публикувани от Фрай, с които завършват пълните издания на Микеланджеловата поезия. — Б.пр. ↑

А ЗНАМ ДОБРЕ — ЕДНА ВИНА ТЕЖИ МИ...

[1]

*А знам добре — една вина тежи ми
и тъмна, моята душа гнети;
без чувства и без пламък свой почти,
без мир съм аз и без надежди зрими.*

*Но щом сме с теб. Любов, неразлъчими,
от благодат ще ме лишиш ли ти,
преди да съм поел?...*

.....

[1] Част от незавършен сонет, в който поетът отново се обръща към Бога. Младият Микеланджело съобщава, че върху ръкописа имало рисунка на един свещеник. — Б.пр. ↑

СМЪРТТА СИ ЗНАМ — НЕ ЗНАМ ЧАСА СИ СЕТЕН...^[1]

*Смъртта си знам — не знам часа си сетен;
нетраен е животът на земята:
той радва усетите, но душата
ме моли да не бъда дълголетен.*

*Светът е сляп, позорът безпросветен
потъпква тук на доблестта делата.
Помръкват смелостта и светлината;
пред истината фалш е предпочетен.*

*Защо очакваното бавиш, Боже?
Когато вярващият много чака,
надежда губи, а духа загива.*

*Какво, че светлината ни предложи,
ако смъртта завари ме без всяка
защита и ме връхлети горчива.*

^[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

НЕ ИНАЧЕ, А ТЪЙ СНЕМИ ИЗЦЯЛО...^[1]

*Не иначе, а тъй сними изцяло
страстта опасна, пустите влечения,
че вражите съдбовни превращения
развързват от света — към теб стъпало.*

*Обличаш и събличаш нашто тяло,
кръвта ти, Боже, мие и презрения,
лечи вините, нашите вълнения.*

.....

^[1] С тази част от незавършен сонет, който прославя изкупителните мъки на душата, завършват стиховете на Микеланджело. Към тях Фрай прибавя осем открити от него фрагмента, които в по-голямата си част са напълно лишени от смисъл. — Б.пр. ↑

ЗА ПОВЕЧЕ НЕЩА СЪРЦЕТО СТЕНЕ...^[1]

*За повече неща сърцето стене,
отколкото в света видял е взора;
какво ли от живота щях да сторя
без милостите ти живодарени?*

*С обичай див и злото покрай мене,
бих искал мрака, с който все се боря,
не с прошка, с помощта ти да разтворя
тъй обеща на всички оглашени.*

.....

^[1] Забелязано е, че началото на този незавършен сонет напомня библейската тържественост на „Еклезиаст“ и на „Псалмите“, както и за плача на Йеремия, когото Микеланджело изобразява в Сикстинската капела. — Б.пр. ↑

ПОНЯВГА ЩЕНИЕТО ОБЕЩАВА...^[1]

*Понявга щението обещава
на старостта ми бъдните години;
но иде мойта смърт, не ще отмине:
зоват ли я, тогава се забавя.*

*Щом Бог във нищета се обожавя,
да чакам радост, нямам аз причини.
Престоят дълъг, сит и лек, вреди ни
по много — много ли ни разтушава.*

*Ако благодатта ти ме връхлита,
о, Боже мой, с изгарящо желание,
духа подкрепя, дава му отрада*

*и мисълта за себе си помита:
тогава слей ме в твоето сияние,
че с времето охотата отпада.*

^[1] С този сонет — драматичен, пълен с искрено страдание и дълбока вяра, започва поредица от стихотворения, с които поетът се подготвя за смъртта и които биват прекъснати от смъртта. По сила и дълбочина те се нареждат до най-хубавото в поезията на Микеланджело, съперничейки на сонетите за нощта и огъня. Нашето факсимиле показва един лист с ръкопис на сонета и откъси от други творби. — Б.пр. ↑

ДОВОЛНИ БЯХА, НО И В СКРЪБ СМУТЕНИ...^[1]

*Доволни бяха, но и в скръб смутени
избраните, че ти смъртта изстрада
и с кръв човеку порти за наслада
небесна бяха тук благословени.*

*Доволни, че с душа от теб дарени,
греха им пръв в съдбата зла отпада;
а скръбни, че със казън тъй злорада
слуга им стана с длани пригвоздени.*

*Отгде и кой си, даде знак небето,
стъмilo своя взор, а мътни стори
водите планината земеръсна.*

*Адам излезе от тъмата, гдето
ти падналите ангели затвори;
човекът кръстен за живот възкръсна.*

^[1] „Със същата могъща фантазия, която създаде страховитата трагика на Страшния съд, Микеланджело рисува в този сонет тайнството на изкуплението в една сценография от три възходящи плана: ада, земята и небето; над всичко се налага обаче образът на разпнатия и възкръснал Исус, освободил хората от първородния грях“ — Чернело. — Б.пр. ↑

ИЗ ЕПИТАФИИТЕ ЗА СМЪРТТА НА ЧЕКИНО БРАЧИ

2^[1]

*О, чуй, ти, който жалиш мълчешката
затворника, отлъчен от света:
сълзите по лицето и в гръдта
пази за поданика на съдбата^[2].*

4

*С оръжието на лета излишни
смъртта не искаше да го убива
и хубостта, която тук почива,
в небето се прибра с черти предишни.*

7

*Погребан тук, роден бях неотдавна
и този съм, чиято смърт сурова
душата свари гола и готова —
несвикнала с плътта си, тя я грабна.*

21

*Недей плачи, недей очаква вече,
окъпал моя прах и саркофаг,
дървото сухо да разлистиш пак;
мъртвецът плод не ще налей, човече.*

16^[3]

Без време със съня си ме обгръща

*смъртта; ала, макар дома сменил,
живея в теб — ридаещ и унил:
в любим човек човекът се превръща.*

22

*Дали живях, ще питам днес гранита
притиснал ме, че ако някой помни,
то сън било е: смърт с нозе огромни
ни стига и следата е затрита.*

38

*ГРОБЪТ:
Притискам Брачо с хубостта му цяла;
душата както форма за плътта е,
така и тя красив ще ме извае;
капията говори за кинжала.*

47

*Аз Брачи бях, но без душа изгнива
в земята хубостта и става кости;
гранита моля тук да ме залости,
та в любещите да остане жива.*

[1] Това четиристишие е една от петдесетте епитафии, написани по повод смъртта на петнадесетгодишния Франческо Брачи, племенник на Луиджи Дел Ричо, един от любимите приятели на поета. Музата на Микеланджело се е поставила в услуга на тази скръбна тема вероятно не спонтанно, а от благодарност към Ричо, комуто Микеланджело се чувствувал дълбоко задължен. Въпреки това обаче тази поезия често успява да се освободи от общите звучения, от бароковите остроумия и хиперболи, изобразявайки смъртта с неочаквани и силни интонации, с викове на скръб и на умиление, които ни въвеждат в най-неподправения свят на скръбните Микеланджелови съзерцания. — Б.пр. ↑

[2] Който още зависи от съдбата, сиреч живее. — Б.пр. ↑

[3] На листа с Микеланджеловия ръкопис, който нашето факсимиле показва, освен шестнадесетата епитафия и бележката, с която е била изпратена на Ричо, се чете и един сонет. — Б.пр. ↑

ЦЕНЯ ГРАНИТА, СПОТАИЛ ЗАБРАВА...^[1]

ОТГОВОР НА БУОНАРОТИ

*Цена гранита, спотаил забрава.
Докато царстват срам и престъпление,
да бъдеш сляп и глух, е избавление.
По-тихо! Шит! Съня недей смущава!*

^[1] Младият флорентинец Джовани ди Карло Строци (1517–1570) написва следната епитафия, вдъхновен от внушителната Микеланджелова статуя „Нощта“:

ПРЕД „НОЩТА“ НА БУОНАРОТИ

*Нощта бленува със закрити взори,
от ангел някой в камък издълбана,
но тя живее тук от сън обяна:
докоснеш ли я, ще ти заговори.*

Погълната от съзерцанието на едно трагично братство със смъртта, тази творба украсява гробницата на Медичите във Флоренция.

Отговорът на Микеланджело изразява цялото отчаяние на поета от продадената и потъпкана свобода на Флоренция, която той бранил при обсадата през 1530 г., и цялото му негодувание срещу тиранията на Алесандро де Медичи. — Б.пр. ↑

ХУДОЖНИКЪТ НЕ Е РОДИЛ ИДЕЯ...^[1]

*Художникът не е родил идея,
която в мрамор да не е стаена,
ала ръка на разум подчинена
единствена познава път до нея.*

*От злото бягайки, добро копнея
и в теб, жена божествена, студена,
е то; ала от мъка прекалена
с изкуство да го стигна, не умея.*

*И нито Любовта, ни красотата
(о, твърдост каменна и ти, презрение!)
за злата ми съдба е днес виновна,*

*ако и гибел носиш ти с благата
в сърцето си, а низшият ми гений
извлича смърт от тази жар любовна.*

^[1] С този сонет започва поредицата стихотворения, вдъхновени от любовта на Микеланджело към Витория Колона, една от най-образованите жени на своето време и значителен поет на 16-ия век. — Б.пр. ↑

ПОСЛЕСЛОВ

Преводачът на тези стихове мисли, че някои от формалните разрешения, които той трябваше да намери, се предлагат за първи път в българската стихотворна практика. Това е първата у нас цяла книга с класически ренесансови сонети и мадригали. Съобразявайки се с обстоятелството, че италианският език не познава мъжките рими, той си постави за цел и българската транскрипция на Микеланджеловите сонети да прозвучи без тях. Само на единични места този принцип бе нарушен, а в мадригалите и фрагментите съзнателно изоставен, за да се избегне еднообразие в звученето.

Друг проблем, с който преводачът трябваше да се справи, се свеждаше до вярното смислово разбиране и тълкуване на оригинала, чиято тъмнота се признава от всички изследователи. За тази цел, освен няколко известни коментара, които той използва, много ценна се оказва възможността за едномесечна работа в университета на Перуджа, която му позволи подробното езиково проучване на оригиналния текст, писан на флорентински диалект от преди четири века. Всичко това му дава основание да се надява, че не са много случаите на неправилно прочитане и интерпретиране.

Трябва да се изтъкне и друго. Поради относителната самостоятелност на метричните форми в различните езици звученето на класическия италиански сонет, според автора на този превод, трябва да се търси в рамките на петостъпния ямб, който е чувствително по-кратък от т.нар. „дванадесетсричен“ италиански стих, достигащ до петнадесет и повече срички. Това създаваше допълнителни трудности в желанието му да запази цялото образно и мисловно богатство на оригинала. Но въпреки всички условности на формата, които спази, предлаганият тук превод на не едно място според него покрива образната и смислова същност на оригинала. За съблюдаване на един научен критерий, всички по-съществени отклонения бяха посочени в бележките към текста, макар те никъде да не излизат от миогледната

схема, в която се движи мисълта на поета и на епохата му, нито от духа на поетиката му.

Според неговото убеждение най-важната езиково-художествена задача при превеждане на ренесансови поети се състои в това да се избегне чувството за завършен литературен език със застинали езикови похвати. Особеното очарование на примитива, което четенето на Данте и неговите следовници доставя, се дължи на езика: неговата свежест и жизненост ни доставят чувството, че присъствуваме на самото му сътворяване — до такава степен всяка форма звучи като открита пред нас. Затова преводачът на тези поети трябва да има преди всичко богата лична езикова инвенция. Чувството за съпротива на езиковата материя, с която поетът се бори тъй, както с мраморния отломък, е особено важно при Микеланджело, защото на него (както вече изтъкнахме) се гради особеното въздействие на поезията му. Върху това разбиране бе търсено и звученето на този превод, който се стремеше да избегне една основна опасност — гладкото и лесно течение на стиха. От друга страна, преводачът целеше да загатне и онова чувство за езиково-художествена отдалеченост, която четенето на оригинала буди, и вярва, че този му стремеж оправдава леката архаизация на речта, която може би, би подразнила някого.

Целият възел от човешки проблеми, които тази поезия съдържа и които пишещият тези редове се опита да изясни в началото, го кара да допусне, че беглият поглед към досега издадените от него стихове и преводи би изяснил единните подбуди на интереса му към поети от различни епохи, включително и към Буонароти. Поради всичко това той ще бъде особено доволен, ако настоящата книга бъде разбрана и като един „опит“ върху поезията на Микеланджело.

Издание:

Микеланджело Буонароти. Лирика

Редактор: Светозар Златаров

Редактор на издателството: Николай Бояджиев

Коректори: Лиляна Малякова и Мария Ждракова

Технически редактор: Тома Станкулов

Художествено оформление: Олга и Васил Йончеви

ИК „Народна култура“, 1970

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.